

REC

BATTERY FULL

RAW 16:9 [HD]

СЛОБОДНИ ИЗБОРИ: Научени лекции

Извештаи, мислења, анализи и препораки врз основа на уникатните и сеопфатни методологии на набљудување на човековите права, политичките и изборните процеси во Република Македонија, за време на долгорочниот мониторинг на Локалните избори во 2017.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

342.8:352(497.7)"2017"(047)

СЛОБОДНИ избори : научени лекции / [автори Џабир М. Дерала ... [и др.] ; превод од англиски Наташа Цветковска ; илустрации Мирослав Стојановиќ - Шуки]. - Скопје : Цивил - Центар за слобода, 2018. - 103 стр. : илустр. ; 21 см

Автори: Џабир М. Дерала, Хедер Робертсон, Биљана Јордановска, Маја Ивановска, Дијана Тахири, Емилија Балтовска, Моника Талеска, Соња Ефтовска, Сашо Орданоски, Горан Наумовски, Дехран Муратов, Ермин Климента

ISBN 978-608-4815-10-5

1. Дерала, Џабир М. [автор]

а) Локални избори - Македонија - 2017 - Извештаи

COBISS.MK-ID 106226954

СЛОБОДНИ ИЗБОРИ: Научени лекции

Извештаи, мислења, анализи и препораки врз основа на уникатните и сеопфатни методологии на набљудување на човековите права, политичките и изборните процеси во Република Македонија, за време на долгорочниот мониторинг на Локалните избори во 2017 година.

ЦИВИЛ
Скопје, 2018

СЛОБОДНИ ИЗБОРИ: Научени лекции

Издавач: ЦИВИЛ - Центар за слобода

Издавач и уредник: Џабир М. Дерала

Автор(к)и и Проектен тим: Хедер Робертсон, Биљана Јордановска, Маја Ивановска, Дијана Тахири, Емилија Балтовска, Моника Талеска, Соња Ефтовска, Сашо Орданоски, Горан Наумовски, Дехран Муратов, Ермин Климента

Преводи од англиски: Наташа Цветковска

Фотографи: Тимот на ЦИВИЛ

Илустрации: Мирослав Стојановиќ - Шуки

Печати: ТП Дуле 99, Скопје

Тираж: 150 примероци

Публикацијата е достапна и во електронски формат на:
www.civil.org.mk, www.civilmedia.mk, www.slobodniizbori.info

Наодите и ставовите изнесени во оваа публикација се само на ЦИВИЛ и на авторките и авторите и не нужно ги рефлектираат оние на донаторите.

Контакти:

ЦИВИЛ, Максим Горки 31/1, 1000 Скопје, Република Македонија
+389 2 520 91 76 | civil@civil.org.mk

ЦИВИЛ Медиа: www.civilmedia.mk, www.drejt.mk, www.civil.today,
www.civil.org.mk, www.rtvcivil.mk

www.facebook.com/civil.mk
www.twitter.com/CivilMacedonia
www.youtube.com/c/Civil.Macedonia

Сите права се задржани.

ISBN-10 608-4815-10-3

ISBN-13 978-608-4815-10-5

EAN 9786084815105

СОДРЖИНА | 5 **ИНТРО БЕЛЕШКА** | 7
ПРЕДГОВОР: Кога лекциите не се научени
| 15 **ПРЕПОРАКИ:** Што треба да се направи,
треба да се направи сега | 23 **ПОЛИТИЧКО
ФИНАНСИРАЊЕ** : Финансирањето на
изборните кампањи креира услови за
манипулации и злоупотреба | 29 **ОД
ПЕРСПЕКТИВА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА:**
Изборите и човековите права: Како
понатаму? | 37 **АНАЛИЗА ОД КРАТКОРОЧНОТО
НАБЉУДУВАЊЕ** | 55 **АНАЛИЗА ОД
ДОЛГОРОЧНОТО НАБЉУДУВАЊЕ** | 93
АНАЛИЗИ: Локални избори кои беа многу
повеќе од само локални избори

CIVIL.ONLINE.ALWAYS

www.civilmedia.mk [MK]

www.drejt.mk [AL]

www.civil.today [EN]

www.civil.org.mk [MK-AL-EN]

www.rtvcivil.mk [video/audio]

www.freeelections.info [MK-AL]

ИНТРО БЕЛЕШКА

Драги читателки и читатели,

Оваа публикација содржи извештаи, мислења, анализи и препораки кои произлегуваат од уникатните и сеопфатни методологии на набљудување на човековите права, политичките и изборните процеси во Република Македонија, засновани на долгорочниот мониторинг на Локалните избори во 2017 година.

Ние, во ЦИВИЛ, тврдиме дека ова е уште едно наше четиво кое, едноставно, мора да се прочита. Ова е водич кон разбирањето на изборните процеси во земјава, длабоки и слоевити прегледи и анализи, вредни презентации на конкретните чекори кои треба да се преземат.

Како и да е, медиумската платформа на организацијата е уште побогата со податоци и актуелни материјали во видео, фотографски и текстуален формат, кои се однесуваат на изборните процеси и реформи на изборниот систем во земјата. Срдечно ја покануваме општата публика и стручните лица, кои се заинтересирани за изборите, редовно да ги посетуваат нашите веќе добро развиени медиумски проекти на македонски, албански и англиски јазик. Иако текстовите објавени во оваа публикација се потпишани, најголем дел од материјалот овде е заеднички напор на целиот проектен тим, сите набљудувачи и многуте граѓанки и граѓани кои придонесуваа кон нашата работа на различни начини.

Ние сме на располагање да овозможиме уште информации и брифинзи на овие теми. Ве молиме, слободно искористете го фактот дека ние сме секогаш отворени и достапни. Ви посакуваме пријатно читање.

Срдечно ваши,

ЦИВИЛите

16 октомври 2017, Прес центар на ЦИВИЛ

ПРЕДГОВОР

Кога лекциите не се научени

Џабир ДЕРАЛА

Многумина очекуваа дека локалните избори во Македонија (октомври 2017) ќе означат вовед во друг вид на процеси, каде гласачите конечно ќе го заземат своето заслужено место – да гласаат без заплашувања, без коруптивното однесување на центрите на моќ, почитувани како поединци со слободна волја... Многумина имаа голема надеж дека институциите конечно ќе започнат да си ја вршат својата работа и дека злоупотребата на јавните ресурси ќе ја остават зад себе.

Меѓутоа, ваквите надежи беа залудни. Во последните изборни процеси, по реформите од кои многумина очекуваа многу повеќе – се појавија нови и грди изненадувања.

Навистина, некои чекори беа преземени, некои цели се постигнати и некои нови практики се забележани, но сè уште далеку од доволно за да се каже дека е направена сериозна промена.

Локалните избори 2017 беа исклучително значајни за сите политички партии, како за македонските, така и за албанските етнички заедници. Претстојните избори требаше да донесат (и тоа и го сторија!) бројни предизвици за општеството и политичките процеси, кои остануваат кривки и несигурни.

Сите политички партии имаа огромен интерес да ја освојат власта на локално ниво. Доминацијата на локално ниво ги зајакна или олесни политичките аспирации на национално ниво, вклучувајќи ги и барањата за други предвремени парламентарни избори. Локалните избори ги зајакнаа или ослабнаа раководствата на политичките партии, зависно од изборниот успех. СДСМ доби огромна моќ, но сепак далеку од нивото на моќ што ја имаше коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ во изминатите 11 години. Како и да е, околноста се променија, иако новата реформистичка влада на Зоран Заев се соочува со секојдневни предизвици.

Повторно, меѓу главните предизвици за локалните избори беа меѓуетничките и меѓуверските прашања. Прашањето на бегалците доби внатрешна политичка димензија која е тесно поврзана со меѓуетничките и меѓуверските односи во земјата. ВМРО-ДПМНЕ ги искористи потенцијалите на прашањето на бегалците за влошување на состојбите во голема мера. Се користеше национализам, ксенофобија и омраза по верски и етнички линии како силна и валкана алатка за водење кампања. Имаше повик за четиринаесет локални референдуми против бегалците, во време кога беа регистрирани само тринаесет бегалци во земјата. Но, и покрај тоа, СДСМ имаше огромен изборен успех, во исти размери како на локалните избори во 2013 година, кога ВМРО-ДПМНЕ освои огромен дел од општините; избори кои се оспорени поради огромната злоупотреба на моќ, структурно насилство и изборна измама.

Сето ова беше придружено од тешките последици на невиденото насилство во настаните од 27 април, кога опозициската ВМРО-ДПМНЕ очигледно командуваше со упадот во Собранието, кога напаѓачите го загрозија животот на неколку пратеници и политички лидери.

Овие време кога национализмот е во подем, по прашањата во однос на политичките

барања на Албанците за унапредување на службената употреба на нивниот јазик.

Избирачкиот список не беше успешно ревидиран, иако беше малку подобрен.

Злоупотребата на јавната администрација и ресурсите е намалена, но не доволно.

Граѓанскиот простор продолжи да се стеснува, со што се намалуваат можностите за граѓанско учество и ангажман.

Ова беа околностите кои ја следеа земјата во нејзината потрага по демократија и кои ги придружуваа подготовките за локалните избори закажани за октомври 2017 година.

Јазот, меѓу она што е потребно за создавање фер и инклузивен процес и она што е постигнато, е длабок и широк. За еден ваков процес да се вкорени, потребна е соодветна употреба на инвестициите (човечки и финансиски ресурси, време и ниво на политички и општествен ангажман), кои на институциите релевантни за изборните процеси им се обезбедија, но сè уште не сме виделе испорака на квалитетни резултати.

Потребно е институциите да направат вистински достигнувања, да се оствари и повеќе од јавно ветеното. Потребно е да видиме институции и лидери кои ја користат легислативата како патека кон усовршување, а не како изговор за пасивност и само делумна имплементација на реформите.

Процесот на реформи на Државната изборна комисија (ДИК) успеа да ја зајакне надежта на граѓанките и граѓаните и на организациите на граѓанското општество кои работат во доменот на изборите и гласачките права. Но, во реалноста, изборната администрација, предводена од ДИК, во текот на изборите беше само уште една институција која беше причинител и сторител на нерегуларности.

Сепак, и покрај реформите кои беа дел од Договорот за надминување на политичката криза, склучен во 2015 година, ДИК не успеа да се издигне над дневно-политичките потреби на партиите чии лојални претставници се, всушност, во јадрото на оваа институција. Меѓународната и домашната поддршка за реформите на ДИК во однос на пари, време и експертиза беше огромна. Но, ништо од тоа.

Да, наместо институција која максимално го обезбедува правото на глас, ДИК стана генератор на повредата на правото на глас. Уште повеќе, во текот на постапките за поднесување приговори од поединци и политички партии, институциите, почнувајќи од ДИК и завршувајќи со Управниот суд, сите заедно, одиграа неславна улога во изборните процеси во 2016 и 2017 година и не успеаја да профункционираат како “реформирани” институции.

Неодамна, по истражувачките активности на ЦИВИЛ и други ентитети, вклучувајќи го и амбасадорот на САД, јавноста дозна за коруптивните практики и злоупотребите на оваа институција, по што членовите на ДИК си дадоа оставка, оставајќи ја институцијата обезглавена и озлогласена.

Кратко и јасно, оваа институција (ДИК), веројатно беше најдлабокото разочарување за сите, вклучувајќи ги и вработените во самата институција, според тоа што го дознавме од свиркачите. Извештаите и анализите на ЦИВИЛ ќе покажат неприфатливо огромен број нерегуларности предизвикани и дозволени, па дури и потпомогнати, од страна на изборната администрација: ниско ниво на обука и знаење и мошне проблематично ниво на професионален однос и посветеност. ДИК покажа дека не е имуна на сурова политичка контаминација и крајна ароганција, како и скандалозна злоупотреба на јавни средства.

Се што можеше да тргне наопаку со изборната администрација, всушност и се случи.

Некои навиките навистина тешко се искоренуваат. Политичките партии едноставно продолжија со нивните практики на злоупотреба. Евидентна беше политичката корупција од политички партии од сите страни на политичката палета, вклучувајќи ја и новата владејачка коалиција на СДСМ и ДУИ.

ВМРО-ДПМНЕ направи повеќе обиди да ја злоупотреби својата моќ на локално ниво и играше на картата на национализам и шовинизам. Тие обиди, без разлика колку многу се трудеа, беа прилично штетни, иако неуспешни на крајот.

Општиот заклучок од изборното набљудување на локалните избори 2017 година,

како што беше и известно веднаш откако заврши процесот, е дека изборите беа слободни. Земјата имаше слободни избори, за прв пат после многу долг период. Но, беше процес кој што беше многу, многу далеку од совршенство. Напротив.

Набљудувањето бележи случаи на насилство, говор на омраза, политички притисоци и заплашувања, но со помал интензитет споредено со претходните избори.

Се намалија случаите на поткуп, но сè уште ги имаше. Набљудувачите забележаа зголемен број на случаи на семејно и групно гласање.

Имаше и некои подобрувања. Намалена беше злоупотребата на институциите, според извештаите на набљудувачите на ЦИВИЛ, иако се потребни уште многу подобрувања.

Однесувањето на полицијата, што беше посебен фокус на набљудувачите на ЦИВИЛ, веќе бележи големо подобрување уште од предвремените парламентарни избори во 2016 година; спеак, и во тој домен има голем простор за понатамошни подобрувања.

Злоупотреба на институциите во сферата на социјалната заштита, речиси и да нема. Агенцијата за вработување и центрите за социјална помош не беа користени како алатки за политички притисок и корупција за време на локалните избори во 2017 година, како што беше тоа случај во минатото.

Иако во овој момент се чини како далечна и неостварлива цел, мора да инсистираме правото на глас да е во основата на изборните процеси ширум светот и во нашата земја.

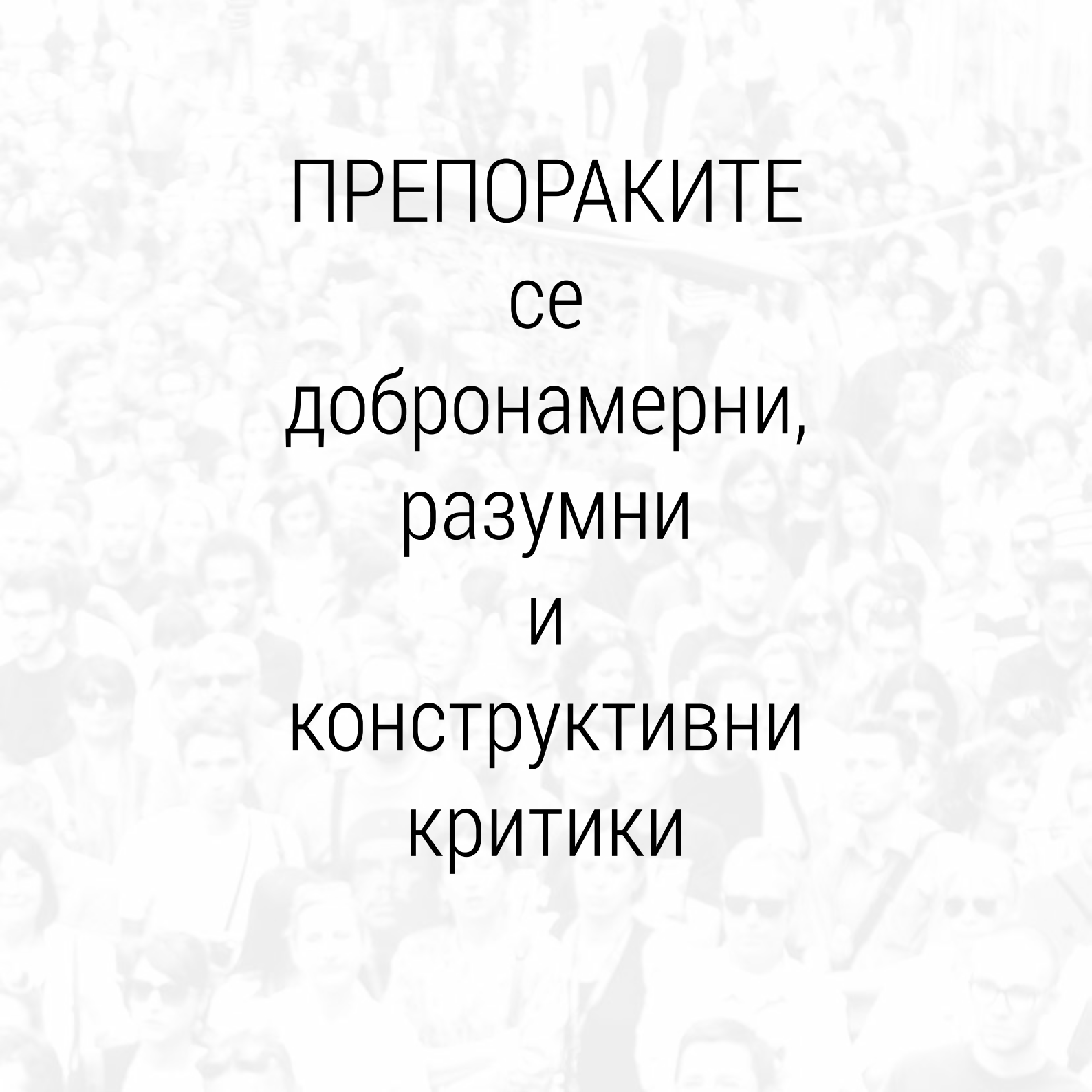
Правото на глас е фундаментално човеково право. Универзалната декларација за човековите права (1948) како и современото меѓународно право го регулираат ова право како фундаментално право на секој човек на оваа планета. Секоја демократска држава во светот има обврска да воспостави општо и еднакво право на глас за сите свои граѓани.

Мора да инсистираме изборите да се главниот столб и највисоките вредности на демократија, а државата и институциите во секоја земја да имаат ултимативна

обврска да го обезбедат правото на глас на секој граѓанин. Избраните претставници во законодавните домови, назначените лица во институциите како и политичарите воопшто, се обврзани да им служат на интересите на заедниците и поединците во земјата. Впрочем, тоа е, исто така, основната цел на изборните процеси, во кои кандидатите, независни и оние на политичките партии, се натпреваруваат пред гласачите со своите политички програми и ветувања за подобрување на животот на луѓето и за спроведување на демократските стандарди, владеењето на правото и почитувањето на човековите права и слободи.

Меѓутоа, дознавме, за време на теренските активности, дека политичките партии и кандидати продолжуваат да се обидуваат да дојдат до гласови преку ветувања за работни места за лојалните следбеници, па дури и имунитет од официјалните системи на одговорноста.

Граѓанското образование за правото на глас претставува една од обврските на институциите, а особено на медиумите. Без слобода на медиумите, не можеме да очекуваме слободни избори! Изборна администрација во која се има доверба, како и сигурен Избирачки список, претставуваат уште еден предуслов за легитимен и слободен изборен процес. Ослободување на граѓаните од стравот и принудата, решително дејствување против политичката корупција и злоупотребата на јавните ресурси и администрацијата се суштински значајни за одржување слободни избори во земјата. Граѓаните мора да го имаат централното и најзначајното место во изборниот процес. Државните и локалните институции, администрацијата, организациите на граѓанското општество, медиумите, а особено политичките партии мора да бидат во служба на гласачите, а не обратно (никако!). Легитимноста на власта се црпи од степенот на легитимност на изборните процеси. Тие, едноставно, мора да бидат слободни.

ПРЕПОРАКИТЕ
се
добронамерни,
разумни
и
конструктивни
критики

ПРЕПОРАКИ

Што треба да се направи, треба да се направи сега

Препораките
се
добронамерни,
разумни и
конструктивни
критики

ЦИВИЛ спроведува мониторинг на изборите на дел од територијата на Република Македонија од 2008 година и ги следи изборните процеси низ целата земја од 2011 година. Во текот на сите тие години, нашите набљудувачи слушнаа сведоштва од илјадници граѓани кои беа спречени да го остварат нивното право на глас поради голем број проблеми, а во многу случаи биле и непосредни сведоци на овие проблеми. Како дел од нашата работа, тимот на ЦИВИЛ работи и со подносителите на претставките за пристап до соодветните институции, пред сè Државната изборна комисија (ДИК) и Општинските изборни комисији (ОИК), и го следи напредокот на приговорите во системот. ЦИВИЛ ги упатува овие препораки до Владата, институциите, партиите, медиумите, граѓанското

општество и целокупната јавност.

Препораките се добронамерни разумни и конструктивни критики.

Она што следи во продолжение се препораките за кои веруваме дека ќе им бидат од корист и помош на релевантните институции за адресирање на најчестите прашања кои постојано ги спречуваат гласачите да ги остварат своите права. Овие препораки се комплементарни со оние на ОБСЕ/ОДИХР и Извештајот на Прибе. Повеќето од овие препораки се веќе презентирани на јавноста и на институциите во државата во минатото, но, сепак, многу малку досега е сторено за нивна имплементација.

1. Државна изборна комисија

Државната изборна комисија (ДИК) на Република Македонија и сите нејзини тела мора да се реформираат, решително и бескомпромисно. Крајната задача на ДИК мора да биде осигурување дека изборниот процес е фер и законски, како и да се заштити правото на сите граѓанки и граѓани на земјата.

Пред да се воведат нови реформски мерки, мора да се истражи однесувањето на ДИК во периодот од 2015 до 2018 година и мора да се преземе законска одговорност. Во случај на очигледна и докажана злоупотреба на јавните ресурси и корумпирано или некомпетентно одлучување, одговорните страни треба да бидат санкционирани. Како што се откриваат нови случаи на корупција и нефункционалност, ние ќе ги проучуваме и ќе развиваме понатамошни препораки за потребните реформи.

*

ДИК мора да стане тело на квалификувани, независни експерти со обуки според меѓународни стандарди за демократија и човекови права – а не претставничко тело на најголемите политички партии во земјата.

Бројот на членовите на ДИК мора да биде намален на седум члена. Очигледно е дека

решенијата во Договорот за надминување на политичката криза (Пржинскиот договор) се делумни. Потребни се одржливи и квалитетни решенија со цел да се надминат долгогодишните општи недостатоци на системот.

Правното одделение на ДИК мора да биде обучено и професионализирано. Истото се препорачува и на сите други оддели на ДИК.

Мора да се воведат и доследно да се спроведат правни мерки за спречување и санкционирање на политичкото влијание и мешање. Неказнивоста и политичкото договарање околу одговорноста на највисокото тело на ДИК мора да заврши еднаш и засекогаш.

Сите одделенија и тела на ДИК мора да бидат намалени, а работните места да бидат дефинирани со прецизни описи, одговорности и овластувања на вработените во ДИК, а секако да бидат и јавно објавени.

На општинските изборни комисии (ОИК) треба да им се овозможи да функционираат без оглед на финансиската состојба на општините и треба да бидат финансирани од државата.

Членовите на ОИК треба да бидат независни, обучени експерти, а не претставници на политички партии или политички интереси.

Општинските изборни комисии не смеат да останат само уште едно место за партиско вработување. Мора да им биде овозможено да ја зголемат својата ефикасност, одговорност и транспарентност. Во исто време, ОИК мора да бидат намалени до рационални пропорции.

Членовите на избирачките одбори во многу наврати покажаа тотално незнаење и го прекршија Изборниот законик и процедурите за време на изборите. Во иднина, ДИК мора да воведат поефикасна и потемелна обука на Избирачките одбори, врз основа на пракса и наоди од мисиите за мониторинг на изборите и приговорите на граѓаните.

Пристапноста на избирачките места мора да стане реалност, а не декларативен став.

Повеќе од една третина од избирачките места во земјата не се достапни за лицата со посебни потреби. Владата и ДИК треба да ги идентификуваат сите избирачки места со прашањата за пристапност и да ги направат 100% достапни.

Изборниот материјал (гласачки ливчиња, насоки, итн.) мора да биде разбирлив и достапен за сите, вклучувајќи ги и лицата со оштетен вид.

Родовата рамнотежа треба да стане цврст критериум. Секаде каде што бројот на членови на некоја структура е непарен, процентот треба да биде во корист на женските членови, почнувајќи од составот на членовите на Комисијата.

2. Кршење на изборниот молк

Потребно е обновување на обврската за почитување на изборниот молк за сите политички партии.

На сите избори кои ЦИВИЛ досега ги следеше, забележавме флагрантно кршење на законски предвидениот 24-часовен период на предизборен молк кој треба да им претходи на денот на изборите, како и на самиот ден на гласањето. Локалните избори одржани на 15 и 29 октомври 2017 не беа исклучок. Ги набљудувавме повредите од сите страни и ги поттикнувавме сите политички партии да го почитуваат законот и да престанат со изборната кампања за време на изборниот молк. Со оглед на тоа дека граѓаните на Македонија се свесни дека овој период на изборен молк е регулиран со закон, неговото прекршување служи само за влошување на довербата во изборните процеси.

Она што особено загрижува се социјалните мрежи како Фејсбук и Твитер, како и многуте интернет страници со нејасна или никаква очигледна сопственост на кои во текот на изборниот молк се спроведува интензивна и остра кампања.

Институциите мора да преземат конкретни и одлучни мерки за спречување и санкционирање на кршењето на изборниот молк. Тие, исто така, мора да креираат и

спроведат кампањи за подигање на свеста за да објаснат дека повредите од овој вид ја нарушуваат легитимноста на изборниот процес и го намалуваат кредибилитетот на политичките партии што ги извршуваат ваквите активности.

Државната изборна комисија (ДИК) треба да изнајде уште повеќе механизми за пријавување на кршењето на изборниот молк за граѓаните. Особено ако луѓето можат да докажат дека овие прекршоци се случиле, со доставување на фотографски или видео доказ, нивните приговори мора да се сфатат сериозно и заслужуваат целосен одговор.

3. Купување гласови

Поткупот на гласачи е забранет со закон, но ние на секои избори, вклучувајќи ги и локалните избори во октомври 2017 година, откриваме дека овие забрани не се доволни за да се спречи ваквата пракса. Според членот 162 од Кривичниот законик на Македонија, кој се однесува на изборен поткуп, сите ветувања за подароци или други бенефиции во замена за гаранции на однесувањето на гласачите се казниви со казна до пет години затвор. Сепак, кривичниот законик, исто така, содржи одредби со кои се минимизираат случаите на поткуп, наведувајќи дека “ако добивката е со помала вредност, сторителот ќе се казни со парична казна или со затворска казна до една година”. Ние веруваме дека ваквиот јазик ја поткопува сериозноста на проблемот со поткуп и истиот мора да се промени.

Исто така, проблематична е одредбата во кривичниот законик каде стои дека ако “правно лице” се вклучи во поткуп, случајот ќе се реши со парична казна. Значи, ако претставник на некоја институција, организација на граѓанското општество, компанија или политичка партија го стори кривичното дело купување гласови, санкцијата е парична казна. Овој став од законот треба да биде избришан или модификуван со цел да претставува посериозна закана за овој вид на кривично дело.

Покрај ревизија на Кривичниот законик и соодветните регулативи, препорачуваме да

се спроведе кампања за информирање на јавноста за случаите на поткуп и многуте форми во кои може да се појави. Можно е поголемиот дел од македонските граѓани да не знаат дека и тие можат да бидат прогласени за виновни за мито, затоа што побарале бенефиции во замена за нивниот глас. Од суштинско значење е сите граѓани темелно да се запознаат со оваа тема и да имаат пристап до механизми за пријавување случаи на поткуп на гласачи.

4. Злоупотреба на деца и малолетници за политички цели

Злоупотребата на деца и малолетници се евидентира во сите изборни процеси во земјата и се врши од страна на сите политички субјекти во земјата. Ова мора са престане!

Во текот на овие и претходните избори, нашите набљудувачи беа сведоци и поднесоа извештаи во однос на тоа како децата се користат како реквизити за време на политичките кампањи и врз кои наставниците вршат притисок да бидат присутни и да учествуваат на политички митинзи. Од претходни избори слушнавме бројни жалби за тоа дека децата ги прашувале за политичката наклонетост на родителите и дека биле пратени да вршат притисок на своите родители да гласаат на одреден начин.

Политички партии и поединци кои ги користат децата или малолетниците за политички цели, мора да се соочат со правни последици за овој вид престап.

На училиштата и советите на родителите треба да им се овозможи да дејствуваат превентивно против ваквите практики. Секој наставник, административец или функционер кој ќе врши притисок врз учениците за политички цели треба да биде строго санкциониран за ваквата активност.

5. Едукација на гласачите

Државните и локалните власти, предводени од страна на Државната изборна комисија, а во соработка со релевантни граѓански организации и медиумите, треба да работат на едукација на гласачите на одржлив и ефикасен начин.

Семејното и групното гласање, политичката корупција, заплашувањето и притисоците може да се намалат, ако гласачите се свесни за своите права и ако имаат основни информации во однос на постапките за пријавување и поднесување жалби.

Кампањите за јакнење на јавната свест се често одвоени од реалноста и вистинските потреби на гласачите. Граѓанската едукација и кампањите треба да се спроведуваат на долгорочна основа и треба да бидат реални, разбирливи, мерливи, одговорни и ориентирани кон резултати. Граѓанската едукација ќе ја потенцира праведноста, а ќе ја намали конфузијата и ќе превенира бројни компликации кои настануваат поради недостаток на знаење за процедурите и стандардите. Не секогаш мора да чинат многу (како досега), но треба да станат дел од политичката култура на општеството.

6. Реформи на изборниот систем: една изборна единица; отворени листи; дијаспора; намалување на обемот на парламентот

Македонија треба да стане една изборна единица. Со спојувањето на сите шест изборни единици во една, системот ќе обезбеди повеќе можности за помалите политички партии и различни заедници за да се натпреваруваат за застапеност во парламентот. Ова ќе придонесе кон надминување на доминацијата на само неколку големи политички партии на политичката сцена и ситуација во која помалите политички партии немаат друга опција освен да влезат во коалиција во која служат исклучиво како бројка, без можности соодветно да ги претставуваат оние кои ги избрале. Ова, исто така, ќе ги олесни компликациите околу различниот и непропорционален број на гласачи во изборните единици, како што е случајот со години наназад.

Се залагаме и за отворени листи, за гласачите да имаат поголема контрола врз тоа кого ќе го избераат на функција. Овие решенија веќе подолго време ѝ се презентираат на јавноста, но се игнорирани од страна на владејачките партии. Изборниот модел на Република Македонија веќе неколку пати претрпе измени, но никогаш не се земени предвид решенија кои би воделе кон застапеност на сите заедници и на помали политички партии, каков што е моделот според кој целата земја би била една изборна единица.

Во исто време, отворените листи на кандидати ќе обезбедат поголема демократија во рамките на политичките партии, а што е уште поважно, ќе ја зголемат одговорноста на пратениците.

Гласањето на дијаспората мора да се рedefинира за да се обезбеди вредноста на гласот од дијаспората да биде еднаков на оној на гласачите во земјата. Најефикасниот начин да се постигне ова би било да се претвори Република Македонија во една изборна единица, во која што и дијаспората би гласала.

Земјата е премногу мала за нејзините 120 пратеници. ЦИВИЛ веќе одамна има предложено намалување на собранието на 90 пратеници.

Ние предлагаме конкретни решенија со едноставни и јасни мерки кои мора да се земат предвид за да се елиминираат сериозните недостатоци на изборниот систем. Секако, свесни сме дека се потребни политичка волја и доблест за нивно усвојување и спроведување.

Во последниве години, ЦИВИЛ јавно ги елаборира препораките и во домените на финансирање на политичките партии и изборните кампањи, медиумите и граѓанското општество, како и околу ревизијата на Избирачкиот список. Организацијата ќе продолжи со своите напори да нуди квалитетни решенија во однос на овие прашања и предизвици, во соработка со експертската заедница и релевантни институции и организации.

Финансирањето на изборните кампањи креира услови за манипулации и злоупотреби

Горан НАУМОВСКИ

Еуфоријата, која ги преплави поддржувачите на владејачката партија и длабоката депресија, во која потонаа членовите и симпатизерите на претходната владејачка структура, ја фрли во сенка темата за финансирањето на изборните кампањи на политичките партии на локалните избори одржани на 15 и 29 октомври 2017 година.

Незначителен интерес за оваа тема имаше и по завршувањето на предвремените парламентарни избори одржани на 11 декември 2016 година, во јавноста и кај надлежните институции, што веројатно може да се оправда со преокупираноста од тензичните настани околу формирањето на новото парламентарно мнозинство, кои кулминираа со упад во законодавниот дом на 27 Април 2017 година.

Со формирањето на нова коалициона влада, следеа „коренити“ реформски процеси преточени во планот 3-6-9, наплив на информации за започнатите судски процеси и активностите на Специјалното јавно обвинителство, а голем дел од енергијата беше насочена и кон локалните избори и борбата за освојување на поголем дел од колачот на локална власт.

Гласачите и тогаш, а и сега оптоварени со законот за јазиците и спорот за името, како доминантни теми, а и многу други „периферни“, скоро воопшто не се информирани но и заинтересирани за огромните суми пари што нивните избраници ги трошат за сопствена промоција и превласт во претставувањето пред нив, за време на изборните кампањи, кои обично започнуваат многу порано од законски пропишаниот временски период.

Надлежните институции, вообичаено преокупирани со делење на високи бонуси, освен законската обврска, која се сведува на чисто техничка операција, објавување на доставените финансиски извештаи од политичките партии за приходите и расходите стекнати и направени во текот на изборната кампања, не превземаат ништо, иако актуелните законски решенија тоа им го овозможуваат.

Измените и дополнувањата во Изборниот законик, кои се однесуваат на финансирањето на изборните кампањи на политичките партии, направени по договорот во Пржино, неминовно го наметнаа прашањето дали истите се доволни да го спречат долгогодишното коруптивно и криминално финансирање на изборните кампањи.

Пред овие измени, партиите (коалициите) беа законски обврзани конечниот финансиски извештај за изборната кампања до надлежните институции да го поднесат најдоцна во рок од 15 дена од денот на завршување на кампањата, со што временскиот период за „штелување“ беше прилично краток.

Со измените во Член 85, Став 1 од Изборниот законик, рокот за поднесување на вкупниот финансиски извештај за изборната кампања изнесува 30 дена од денот на

затворањето на посебната трансакциска сметка за таа намена.

Со додавањето на Став 10 во Членот 71 од Изборниот законик, со кој се уредува затворањето на посебната трансакциска сметка во рок од 3 (три!) месеци од денот на објавувањето на конечните изборни резултати, всушност, им се овозможува на партиите (коалициите) период од 4 (четири!) месеци за поднесување на конечните финансиски извештаи за финансирање на изборната кампања.

Во Изборниот законик прецизно е наведено дека секоја партија што учествува на избори, задолжително отвора посебна жиро сметка, од која партиите можат да ги финансираат своите кампањи (членарини и донации од физички и правни лица) и дека имаат законска обврска да поднесат извештај за приходите и расходите за првите 10 дена и вторите 10 дена од кампањата до ДИК (Државна изборна комисија), ДЗР (Државен завод за ревизија), ДКСК (Државна комисија за спречување на корупцијата), како и финален извештај (во законскиот рок).

Ако се анализираат овие извештаи од последните предвременни парламентарни избори во 2016 година и локалните избори во 2017 година ќе се констатираат сериозни контрадикторности.

Кај одредени политички партии, во овие извештаи прикажани се, на пример, многу поголеми трошоци од средствата уплатени како членарини, а ист е случајот и со средствата добиени како донации, за во периодот што следи до финалниот извештај, минусните салда да се анулираат од различни извори на средства, а најчесто од приходи од основната сметка.

Со тоа, фактички им се остава премногу голем период на политичките партии за обезбедување на средства за покривање на огромните трошоци што ги прават за време на изборните кампањи, минус кој само кај коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ за предвремените парламентарни избори во 2016 изнесуваше фантастични 99.081.027,00 или околу 1.611.000,00 Евра.

Финансирањето од нелегални извори на средства, кои не се прикажуваат во законски

пропишаните финансиски извештаи, посебно во случаите со поткупот на гласачите, е огромен проблем кој сè уште се провлекува до таа мера, што постојат групи на гласачи кои редовно на секој изборен процес очекуваат некаков надомест за својот глас.

Со оглед на големото значење на законите кои го регулираат финансирањето на изборните кампањи на политичките партии, ЦИВИЛ – Центар за слобода многукратно укажуваше на овие слабости, кои се потврдуваат и со ревизиите на регуларност изготвени од Државниот завод за ревизија, за чие надминување надлежните институции ќе мора посериозно да пристапат кон одредени измени и дополнувања во истите.

Потребно е да се усогласат роковите за затворање на трансакциските сметки наменети за финансирање на изборните кампањи (чл. 71, став 10) со рокот за поднесување на вкупниот финансиски извештај (чл. 85, став 1), односно овој рок да се скрати, со што би се намалила можноста и периодот за „шминкање“ на финалниот извештај.

Мора прецизно да се утврди периодот во кој наплатените членарини и донации можат да се користат за финансирање на изборната кампања на политичките партии, за да се избегне практиката на покривање на повисоките трошоци од овие извори, неколку месеци по завршувањето на изборната кампања. Потребно е и законски да се регулира начинот на покривање на минусните салда на наменски отворените посебни сметки за финансирање на кампањата.

Законските решенија треба да бидат во насока на ограничување на партиите, за да трошат во висина на средствата што за таа намена ги обезбедиле, а никако повеќе.

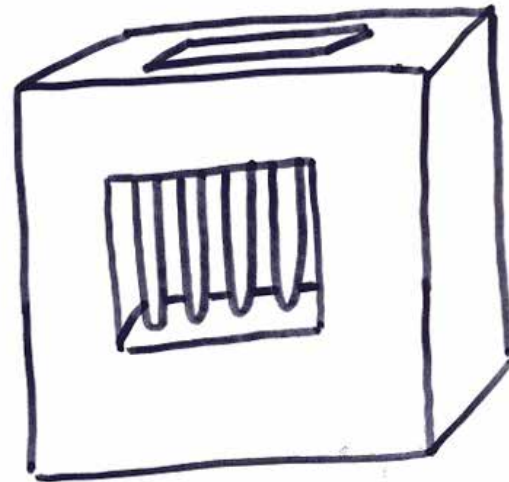
Членот 84 од Изборниот законик, кој претрпе измени по договорот од Пржино, па наместо 180 денари, овозможува на политичките партии во изборната кампања да потрошат 110 денари по запишан избирач во изборната единица, не е доволно ограничување затоа што сепак се работи за голема сума на пари. Имено, на

запишани 1.814.644 гласачи, според Државната изборна комисија, на последните, локални избори, партиите законски смеат да потрошат 199.610.840,00 денари. Веројатно треба да се размисли и за ревидирање на овој член од Изборниот законик.

Контролата и констатирањето на веродостојноста на приложените извештаи од страна на политичките партии, посебно во делот на направените расходи, во голема мера ќе се поедностави доколку се пропише законска обврска за доставување извештај за искористениот простор и наплатениот износ, за субјектите кои стопанисуваат со рекламни паноа и билборди. Истата обврска може да се однесува и на медиумите и правните субјекти кои ги печатат материјалите за предизборните кампањи, како и фирмите кои изнајмуваат простор и опрема за надворешно рекламирање.

Секако, надлежните институции, самоиницијативно или преку поширока дебата, треба да поработат на подобрување на законите кои го регулираат финансирањето на изборните кампањи на политичките партии, на што секако треба да претходи професионализација, но и зајакнување на капацитетот на институциите задолжени за контрола на регуларноста, реформи и ефикасно функционирање на правната држава, како и доследно почитување на законите. Вака како што е поставен системот, дава огромни можности за манипулација при финансирањето на изборните кампањи.

На крајот на краиштата, искуството од последниот изборен процес, покажува дека висината на потрошените средства за кампања, било да се легитимни или не, сепак, не е пресуден фактор за освојување на власта. Напротив, политиките и грижата за интересите и правата на граѓанките и граѓаните се тие што имаат конечно влијание врз волјата на гласачите.

ОД ПЕРСПЕКТИВА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

Локалните избори и човековите права: Како понатаму?

Хедер РОБЕРСОН

Вовед

Локалните избори што се одржаа во октомври 2017 година во Република Македонија претставуваат многу ветувачки знак за оние кои се заинтересирани за статусот на човековите права и тоа не само во рамките на оваа мала држава, туку и пошироко на Балканот. Според нивното спроведување, тие се опишани како релативно слободни и мирни, со забележано подобрување во однос на неодамнешните избори. Резултатите покажаа голема предност на коалицијата предводена од Социјалдемократскиот сојуз (СДСМ), која вети низа реформи насочени

кон враќање на довербата на јавноста и понатамошно интегрирање на етничката албанска заедница во земјата, што исто така бележи подобрување во однос на тоа што претходно го претставуваше застрашувачката Внатрешна македонска револуционерна организација (ВМРО), која во текот на една цела деценија успеа да ги зароби целосните ресурси на државата, медиумите, па дури и граѓанското општество за свои потреби. А тоа што вообичаените тактики што ги користеше ВМРО - тактика на заплашување, дезинформирање и јакнење на сопствениот бренд со екстреман национализам - овој пат не успеа, доаѓа како исклучително добредојдена вест за секој кој се осмелил да сонува за демократска Македонија, дури и кога се затегнуваше јазолот на автократијата, како и за секој кој се осмелил да се бори за тој сон, често со голем личен ризик.

Меѓутоа, сега е битно таа обновена надеж да не се преточи во преголема самоувереност и удобност. Како што ЦИВИЛ забележува во својот мониторинг извештај, дури и овие релативно мирни и професионални избори имаа многубројни нерегуларности. Во текот на неделите пред самите избори, набљудувачите на ЦИВИЛ забележаа случаи во кои на гласачите им се вршеа притисоци и беа заплашувани да гласаат на одреден начин, со ризик да ги изгубат социјалните придобивки, па дури и нивната работа.

На денот на изборите, набљудувачите на ЦИВИЛ беа сведоци на тоа како партиски активисти се впуштија во поткуп на гласачи и малтретирање, како и на голем број случаи на групно и семејно гласање. ЦИВИЛ слушна сведоштва од над стотина граѓани кои не можеа да гласаат поради неправилности во Избирачкиот список, како и поради промена на локациите на гласачките места, за што граѓаните не беа известени. Имаше пријави за насилство, вклучувајќи и напад врз еден од набљудувачите на ЦИВИЛ. Бројот на ваквите нерегуларности е намален во споредба со претходните избори. Сепак, загрижувачки е тоа што толку многу од овие нерегуларности произлегуваат од однесувањето на Државната изборна комисија (ДИК) и Избирачките одбори на локалните избори, кои останаа бавни и неефикасни во реагирањето на жалбите на гласачите, како и недоволно обучени за вршење на своите задачи.

Ваквите проблеми, секако, мора да се разгледуваат во контекст на изминатата деценија

во којашто владеачката партија ВМРО се втурна во огромен напад врз демократските институции на земјата, поттикнувајќи ги меѓународните организации за човекови права да предупредат дека Република Македонија брзо станува “заробена држава”. Навистина, во периодот меѓу 2006 и 2016 година, раководството на ВМРО не само што го доведе владиниот сектор, туку и медиумите, образованието, па дури и граѓанското општество под својата контрола која постојано се зголемуваше. Се обиде да контролира, не само како народот во Македонија е управуван и како нивните пари се трошат, туку и како тие се разбираат себе си и нивната земја и што тие веруваат дека е вистинито. Кога повторното пишување на минатото и сегашноста не беше доволно, раководството отпочна со огромни напори за шпионирање на новинари, лидери во граѓанското општество, па дури и на своите министри, сеејќи параноја, недоверба и немир.

Каде да одиме одовде? Како да се движиме напред, сега кога земјата може да здивне од де факто еднoпартиското владеење? Првиот чекор е да сме свесни дека, иако позитивните промени ќе почнат да се вкоренуваат, тие сепак нема да бидат од небо паднати. Нема долго одложуваниот процес на европска интеграција да биде тој што на Македонија ќе ѝ донесе демократија и човекови права. Ниту пак тоа ќе биде новата владеачка коалиција, која вети дека ќе ги зајакне системите за одговорност, но досега ваквите системи беа свртени скоро исклучиво кон политичките противници. Ниту може да се каже со целосна увереност дека позитивните промени ќе дојдат од македонското граѓанско општество, бидејќи овој сектор во последниве години, исто така, беше загаден со националистички организации кои повеќе ја поделија земјата отколку што ја интегрираа.

Можеби е најдобро да се каже дека промената ќе произлезе од сите ентитети, непоколебливи во намерата – и одговорни – за исклучително комплицираниот акт на балансирање на поттикнувањето на нормите на демократија, човековите права и толеранцијата, пред сè, а истовремено штитејќи од перцепцијата (всушност, реалноста) дека новите закони и политики се вградуваат без согласност, па дури и разбирање, на оние кои живеат во земјата. Речиси е невозможно да се “погоди” еден таков проект, но

при ваквиот напор и со подготвеноста да се соочиме со постојани критики, можеме да видиме една нова, посеопфатна слобода како се вкоренува во Македонија, а секако и низ целиот Балкан.

Резултатите од мониторингот на ЦИВИЛ: голем број подобрувања, но проблемите остануваат

Според меѓународните и локалните мониторинг организации кои ги покриваа локалните избори во октомври 2017 година во Република Македонија, се чини дека огромните напори на меѓународната заедница и организациите како ЦИВИЛ за реформирање на изборниот процес на земјата, почнуваат да се исплаќаат. Меѓународната мисија за набљудување на изборите на ОБСЕ/ОДИХР објави дека основните слободи на гласачите биле почитувани во текот на изборниот процес, дека кандидатите биле во можност да ги водат кампањите без ограничувања и дека изборите “придонеле кон зајакнување на довербата во демократскиот процес”. ОБСЕ/ОДИХР и други организации дури и забележале подобрување во транспарентноста на Државната изборна комисија (ДИК) во вториот круг на гласање, по приговорите од првиот круг. Сè на сè, изборниот период беше оценет како релативно мирен и професионален.

Меѓутоа, битно е да се истакне дека кога велиме “релативно мирни и професионални”, тоа се мисли во споредба со минатите избори, во кои имаше екстремно високи нивоа на притисоци и измами. Тука се вклучени парламентарните избори кои се одржаа во декември 2016 година, ни година предходно од овие избори, на кои на илјадници граѓани им беше оневозможено правото на гласање како резултат на нерегуларности, неспособност и корупција, додека речиси ниту еден гласач не беше поштеден од зголемен притисок да гласа на одреден начин. За тоа време, набљудувачите на ЦИВИЛ слушнаа за случаи во кои вработени во државните здравствени служби придружувале партиски членови во нивните кампањи, прикажувајќи ги здравствените служби како тие да произлегуваат од владејачката партија, а не од државата. Набљудувачите на ЦИВИЛ поднесоа извештаи за тоа дека наставници вршеле притисок врз учениците да

ги прашаат сопствените родители за нивните политички наклонетости и за истото да им дадат повратна информација.

Оттука, битно е да се истакне дека, иако организациите главно ги прогласија локалните избори од октомври 2017 година за слободни, сепак сè уште постои доволно простор за подобрување. Во предизборниот период, ЦИВИЛ забележа дека над сто имиња на гласачи со право на глас ги нема на Избирачкиот список и откако ДИК беше известен за тоа по соодветните канали, сепак, немаше никаков одговор за ова прашање. За време на предизборниот период, ЦИВИЛ, исто така, забележа дека обуката на изборната администрација можеше да биде подобра – критика која беше спомената и во извештајот на ОБСЕ/ОДИХР. За време на изборниот молк, ЦИВИЛ извести за голем број повреди и обезбеди видео докази за примери на несоодветно водење на кампањите на својата медиумска платформа. Можеби највознемирувачко е тоа што ЦИВИЛ забележа тренд на ескалирање на реториката и пропагандата, вклучувајќи летоци што се оставаа пред вратите на гласачите кои содржеа говор на омраза против политичките противници. Ова, секако, беше придружено со кампања на дезинформации што се обиде да поттикне страв во јавноста дека постои таен договор со Албанците, како и страв од прилив на бегалци во општините.

За време на првиот и вториот круг на гласање, ЦИВИЛ обработи стотици пријави, од кои повеќето се однесуваат на незаконското и несоодветното постапување на Избирачките одбори. На првиот круг од гласањето, 15 октомври, набљудувачите на ЦИВИЛ забележаа дека гласањето беше целосно прекинато во едно избирачко место во општина Аеродром во Скопје, откако поради неправилности со гласачките ливчиња беше побарана интервенција од полицијата, што доведе до тоа повеќе гласачи да се откажат од гласањето и да го напуштат гласачкото место пред да гласаат. Во иднина, треба да се воведат мерки со цел да може да се обезбеди непречено гласање дури и доколку настанат одредени нерегуларности. Истиот ден, гласањето во избирачко место во Општина Берово во источна Македонија беше прекинато половина час откако се утврди дека на кочанот со гласачките ливчиња немало бројчиња. Во иднина, независни

набљудувачи треба однапред да ги разгледаат гласачките ливчиња со цел вакви неправилности да се избегнат и да не се прекинуваат гласањето, особено на почеток на денот. Во селото Црешево, штабот на една партија се наоѓа во ист објект со избирачкото место (иако со посебни влезови), а партиски активисти отворено и недолично се однесуваат кон гласачите. Имаше и извештаи во неколку избирачки места за тоа дека членови на Избирачките одбори мобилизираат гласачи за конкретни партии.

Изборите за жал, исто така, не поминаа и без насилство. Всушност, на вториот ден на гласање на 29 октомври, на еден од набљудувачите на ЦИВИЛ му беше упатена закана за насилство во Општина Сарај од страна на член на локалниот Избирачки одбор, принудувајќи го ЦИВИЛ да ги повлече своите набљудувачи од таа локација тој ден. Два дена подоцна, активист на ЦИВИЛ, кој беше и набљудувач за време на изборите, беше физички нападат од страна на истиот функционер.

Ваквите извештаи за нерегуларности и несоодветно дејствување од страна на изборните функционери се пропратени со извештаи за вршење притисоци од страна на партиски членови, поткуп, повреда на тајноста на гласање и, како и секогаш, случаи на семејно и групно гласање. Иако се чини дека има помалку закани во однос на работните места на гласачите и пристапот до социјалните служби како резултат на нивното гласање, тоа не значи дека немаше вакви трендови и на овие избори. Меѓутоа, стравуваме дека гласачите поради тоа што се веќе навикнати на вакви закани и притисоци, всушност и не ги ни пријавуваат истите.

Патот напред

Без сомнение, земањето предвид на гореспоменатите проблеми, спроведувањето на овие избори и резултатите од истите се исклучително охрабрувачки за секој кој со загриженост го следеше постојаниот пад на македонската демократија во текот на изминатата деценија. Охрабрувачки е тоа што некогаш доминантната политича партија ВМРО, која не толку одамна спроведе речиси потполна контрола врз медиумите,

вклучувајќи го и јавниот радиодифузен сервис на кој му плаќаше милиони да продуцира филмови за “македонската историја” (која во главно ги негираше или демонизираше малцинските заедници на земјата), сепак, не можеше ефикасно да го искористи тоа пред јавноста која своевременно цврсто се држеше до неа.

На крајот, ВМРО едвај успеа да освои 5 градоначалнички места, од 56 места што ги држеше пред изборите. Охрабрувачки е што партискиот лидер на ВМРО, Никола Груевски, чија потполна контрола врз власта своевременно се споредуваше со онаа на унгарскиот Виктор Орбан и турскиот Реџеп Таип Ердоган, беше принуден да се повлече од претседателската функција во неговата партија.

Сепак, ќе бидат потребени повеќе од еден изборен процес за да се отстрани институционалното заробување од повеќе од една деценија и манипулацијата со етничкиот идентитет на земјата. Затоа, пред земјата се две задачи: 1) постои потреба на ослабените и зависни државни институции да им се влее нов живот и нова независност која досега всушност воопшто не е видена (бидејќи ваква слабост и зависност претходат и на владеењето на ВМРО); 2) постои, исто така, што е уште побитно, потреба да се разгледа наследството на конкретизираниот етнички македонски идентитет и концепцијата за државата како нешто едноставно и чисто, кога во реалноста државата сега е, а отсекогаш и била, силен мултиетнички крстопат. Повторно, тука не зборуваме за враќање на мултиетничкиот идентитет на нивоата пред ВМРО, бидејќи ВМРО, всушност, не го измисли овој конкретизиран концепт на националниот идентитет и македонската држава. Таа едноставно изврши капитализација на постоечкото наследство на национализмот со истовремено продуцирање на нови грижи и нови повреди – рани кои само на ВМРО можеше да им се доверат за лечење – за никој да не ја забележи или доведе во прашање нивната кражба на државата.

За да се почне со враќање на Македонија во место каде сите граѓанки и граѓани можат да напредуваат, како и со реализација на целата низа човекови права, ќе бидат потребни обновени заложби на меѓународната заедница, на локалните политички партии и на граѓанското општество, кои ќе треба да останат верни на самата таа цел

– целта на човековата слобода – како примарна, па дури и пред целта да се стави Македонија на европскиот пат, или зајакнувањето на европските граници, или пак “стабилноста”. Целта сега треба да биде земја во која сите можат да напредуваат и да бидат слободни, дури и Европската Унија да исчезне утре, дури и новата и ветувачка владејачка коалиција да се распадне сред скандали. Тоа претставува исклучително амбициозен сон, да, но по деценија на автократско владеење, време кога мала група на луѓе не се откажаа од борбата, за да бидат придружени од стотици илјади луѓе во најтемниот можен час, треба да е мошне јасно дека Република Македонија е земја која заслужува многу повеќе.

Хедер Робертсон е експертка за човекови права и за Балканот, со диплома по студии за мир и конфликти од Универзитетот на Калифорнија при Беркли (2003), каде ја изучуваше имплементацијата на Охридскиот договор; Магистерска по човекови права од Универзитетот Колумбија (2013); и сертификат за напредни студии од Институтот Хариман на Универзитетот Колумбија (2013) каде пишуваше за порастот на македонскиот етнички национализам во пост-охридската ера.

АНАЛИЗА ОД КРАТКОРОЧНОТО НАБЉУДУВАЊЕ

REPUBLIKA E MAQEDONISË
KOMISIONI SHITETËROR I ZGJEDHJEVE
ZHJET LOKALE 2017
2017

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА
REPUBLIKA E MAQEDONISË
KOMISIONI SHITETËROR I ZGJEDHJEVE

ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА - КОМИСИОНИ ШИТЕТËРОР I ZGJEDHJEVE
РАСТРАКИРИ АЛУСАРИБАСКИРИ КОМИСИЈА - ДИВЛЕТ СЕЇИМ КОМИСИОНУ
КОМИСИЕА ЕЛЕКТОРАЛА ДИ СТАТ - ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА
ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА - КОМИСИОНИ ШИТЕТËРОР I ZGJEDHJEVE
РАСТРАКИРИ АЛУСАРИБАСКИРИ КОМИСИЈА - ДИВЛЕТ СЕЇИМ КОМИСИОНУ
КОМИСИЕА ЕЛЕКТОРАЛА ДИ СТАТ - ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА
ДИВЛЕТ СЕЇИМ КОМИСИОНУ
РАСТРАКИРИ АЛУСАРИБАСКИРИ КОМИСИЈА
КОМИСИОНИ ШИТЕТËРОР I ZGJEDHJEVE
КОМИСИЕА ЕЛЕКТОРАЛА ДИ СТАТ
ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА
ДИВЛЕТ СЕЇИМ КОМИСИОНУ
РАСТРАКИРИ АЛУСАРИБАСКИРИ КОМИСИЈА
КОМИСИОНИ ШИТЕТËРОР I ZGJEDHJEVE
КОМИСИЕА ЕЛЕКТОРАЛА ДИ СТАТ
ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА
www.sec.mk

Државна изборна комисија

Изборната администрација предизвика најголем број нерегуларности

Биљана ЈОРДАНОВСКА и Емилија БАЛТОВСКА

ЦИВИЛ - Центар за слобода состави извештај за нерегуларностите од изборниот мониторинг и го достави до Државната изборна комисија на 17 октомври, во 17:10 часот. Тоа е само извештај, а не е приговор, бидејќи организациите на граѓанското општество не се овластени за поднесување приговори, туку тоа можат да го сторат само подносителите на кандидатските листи и граѓанките и граѓаните. Сепак, ЦИВИЛ поднесува извештај до ДИК во законскиот рок за приговори, во надеж дека оваа институција ќе постапи соодветно на своите ингеренции и врз основа на нашите информации, ќе преземе соодветни чекори во рамките на законот. Такво нешто не се случи на изборите минатата година.

ЦИВИЛ спроведе строга селекција и верификација на обработени над 240 извештаи за изборни нерегуларности доставени до Координативното тело за избори на

организациската на денот на изборниот молк и на денот на гласање. Аналитичкиот тим издвои вкупно 199 извештаи во кои се сведочи за кршење на изборниот молк, закани и притисоци, незаконито однесување на избирачкиот одбор, проблеми со Избирачкиот список, семејно и групно гласање, нарушување на тајноста на гласање, пречекорување на овластувањата и за поткуп на гласачи и насилство.

Табела 1

nr.	Класификација на настанот	n	%
1	Незаконито постапување на ИО	56	28,14
2	Друго	44	22,11
3	Проблеми со Избирачкиот список	21	10,55
4	Семејно и групно гласање	19	9,55
5	Нарушување на тајноста на гласање	18	9,05
6	Кршење на изборниот молк	17	8,53
7	Закани и притисоци	7	3,52
8	Опструкции на работата на набљудувачите	4	2,01
9	Попречување на гласањето	4	2,01
10	Поткуп на гласачи	4	2,01
11	Пречекорување на овластувањата	3	1,51
12	Насилство	2	1,01
Вкупно		199	100

n-број на извештаи од теренот

Според статистиката на ЦИВИЛ, најмногу нерегуларности се бележат во категоријата

„Незаконито постапување Избирачкиот одбор (ИО)“, односно 28,14%. Во шест случаи, акредитирани набљудувачи на изборниот ден биле инволвирани во некоја изборна нерегуларност, гласачите биле инволвирани во 14,54% од доставените извештаи за изборни нерегуларности, а евидентирани се и 2 случаја на насилство.

Категоријата „Друго“ во Табела 1. опфаќа 44 случаи на проблеми со изборниот материјал, како што се бројот и квалитетот на гласачките ливчиња, нефункционирање на УВ ламбите, непристапноста до избирачките места, лошата поставеност на параваните за лица со специјални способности, и низа други проблеми кои се индиректно поврзани со лошите перформанси на изборната администрација, вклучително и на ДИК и општинските изборни комисии.

Од друга страна, како што беше нагласено и на прес конференциите на ЦИВИЛ во текот на изборниот ден, како и на прес конференцијата веднаш по денот по изборите, голем дел од избирачките одбори беа принудени да покажат многу креативност и многу трпение, за да се спроведат изборите. Ги сечеа гласачките ливчиња со ножици, стоеја пред гласачките кутии за да им објаснат на гласачите каде да ги стават ливчињата, бидејќи беа нејасни и со слични бои, некои пенкала не работеа, не им работеа УВ ламбите, мораа да ги пребројуваат сите гласачки ливчиња и многу други постапки.

Иако би требало да е дел рутинска подготовка, по толку спроведени изборни процеси, ДИК овојпат подготви изборен материјал кој беше сериозен предизвик за сите, а најмногу за гласачите и избирачките одбори.

Сепак, голем број избирачки одбори не си ја вршеа својата задача според процедурите и законот. Поточно, во системот на ЦИВИЛ за внесување на извештаите од теренот, на прашањето „Кој ја предизвикал нерегуларноста?“, изборната администрација е најчестиот причинител. Дури 121 извештај говори за изборната администрација (од ДИК до избирачките одбори) како одговорна за нерегуларностите, односно 60,80% од извештаите доставени до ДИК.

Повторно, како и во претходните изборни процеси, нашите набљудувачи нотираат дека одделни членови или раководители на избирачките одбори грубо ги кршат процедурите и Изборниот законик. Дел од нив се забележани како агитираат или соработуваат со партиските штабови во мобилизацијата на гласачи. Исто така, тие во неколку случаи, нотирани од набљудувачите на ЦИВИЛ, го повредуваат правото на глас со несоодветно обележување на спреј на гласачи за кои дури подоцна, откриваат дека не се во Избирачкиот список на тоа избирачко место, за потоа, тие да не можат да гласаат на соодветното место.

Дел од членовите на избирачките одбори прават груби грешки и поради непознавање на процедурите. ЦИВИЛ и пред изборите алармираше дека ДИК и општинските изборни комисии овозможуваат недоволно квалитетна обука за членовите на избирачките одбори, наспроти долгите и скапи подготовки на едукативниот материјал (видео, прирачници...).

Во предизборниот извештај на ЦИВИЛ, меѓу другото, стоеше и дека: „Општинските изборни комисии кои требаа да ги обучат членовите на Избирачките одбори, не посветија доволно внимание на тренингот. Сметаме дека не се доволни триесеттина минути, од кои првите 10 се кратка презентација, а потоа видео проекција од која членовите на ИО доаѓаат до сознанија, односно инструкции за тоа што треба да прават на денот на гласање. Ова не е доволно и повторно ќе се најдеме во ситуација во која членовите на ИО дури и ненамерно ќе мораат да ги кршат процедурите и законот, затоа што немаат доволно информации.“

Што се однесува до правото на глас, тоа и на овие избори беше повредено во неколку стотици случаи, кога дел од граѓанките и граѓаните не беа во можност да го искористат своето фундаментално човеково право - правото на глас.

Во предизборниот извештај на ЦИВИЛ, се алармираше дека: „Имаме над 120 случаи на ‘исчезнати’ гласачи од Избирачкиот список. Гледаме многу индикативни и симптоматични примери за тоа дека Државната изборна комисија, односно, администрацијата не успева да излезе во пресрет на барањата на граѓанките и

граѓаните.“

Понатаму, ЦИВИЛ ја критикуваше ароганцијата на институциите со констатацијата:

„Кога веќе видовме пример, односно, правен преседан, кога во време на изборен процес, спротивно на принципите на стандардите, се менува законот, се менува дури и самата структура на Државната изборна комисија, тогаш можеше да се изнајдат ресурси и време да се реши проблемот на граѓанките и граѓаните кои евентуално на денот на гласање не ќе можат да се најдат во Избирачкиот список. Не мора да се оди премногу далеку, доволно е да се погледнат хрватските искуства и да се види дека може едноставно да им се овозможи правото на глас граѓанките и граѓаните. Предвидуваме дека на денот на гласањето ќе имаме многу вакви поплаки кога луѓето едноставно ќе бидат немоќни. Тоа е кршење на човековите права и кршење на законот. Дури и еден таков случај ќе биде сериозна повреда на фундаменталните човекови права.“

Тие предвидувања се остварија.

Активистите на политичките партии се однесуваа како да не постои забрана за партиско дејствување во време на изборниот молк. Тие, едноставно, не престанаа со кампањата, а нотирали се и случаи на партиски притисоци и закани, агитација, мобилизација и превоз на гласачи, како и поткуп. Се издвојува случајот кога се забележани партиски активисти кои среде бел ден лепеле плакати на една од главните сообраќајници во општина Бутел.

Табела 2

nr	Кој ја предизвикал нерегуларноста	n	%
1	Изборна администрација	121	60,80
	Вкупно	199	100

nr	Кој ја предизвикал нерегуларноста	n	%
2	Партии	32	16,08
3	Гласачи	29	14,57
4	Друго	9	4,52
5	Набљудувачи	6	3,02
6	Администрација	2	1,01
	Вкупно	199	100

-број на извештаи од теренот

Во Аеродром беа очекувани изборни нерегуларности, според претходното искуство во изборниот мониторинг на ЦИВИЛ, што и се оствари. Во првиот извештај, ЦИВИЛ наведува 22 случаи на изборни нерегуларности токму во оваа општина. Тие случаи подразбираат незаконито постапување на изборната администрација, партиите и партиските активисти, семејно и групно гласање... Во Куманово се регистрирани 14 случаи на изборни нерегуларности и тоа најмногу за незаконито однесување на избирачките одбори, семејно и групно гласање и проблеми со Избирачкиот список.

Табела 3 го прикажува бројот на извештаи за изборни нерегуларности според општините. ЦИВИЛ напоменува дека ова се податоци од конечно усвоени 199 извештаи од теренот. Останатите извештаи се обработуваат, но не се очекува сериозна промена во финалната статистика. Во меѓувреме, ЦИВИЛ објавува поединечни извештаи од теренот кои говорат за изборните нерегуларности во детали.

Табела 3

Општини	n	Општини	n
Аеродром	22	Лозово	2
Берово	2	Неготино	3
Битола	4	Ново Село	1
Бутел	4	Охрид	1
Валандово	1	Петровец	2
Велес	4	Прилеп	7
Врапчиште	2	Пробиштип	1
Гази Баба	13	Ресен	7
Ѓорче Петров	4	Ростуше	2
Гостивар	5	Сарај	12
Демир Хисар	3	Свети Николе	2
Делчево	1	Струга	1
Карпош	11	Тетово	5
Кисела Вода	9	Центар	14
Кисево	10	Чаир	6
Крива Паланка	3	Чашка	3
Куманово	14	Штип	5
Липково	4	Шуто Оризари	3
overall/special	6	Вкупно	199

Според методологијата усвоена од ЦИВИЛ, сè што доаѓа како извештај од теренот, се обработува и веднаш се публикува преку медиумската платформа ЦИВИЛ Медиа и достапно е за јавноста, што значи дека извештаите на ЦИВИЛ постојано се надоградуваат со нови податоци и даваат детална и сеопфатна слика на процесот.

Локалните избори во знакот на лоша изборна администрација

Емилија БАЛТОВСКА, Биљана ЈОРДАНОВСКА

ЦИВИЛ – Центар за слобода спроведе строга селекција и верификација на извештаите мониторингот, од првиот и вториот изборен круг. Методологијата на мониторингот на изборните процеси на ЦИВИЛ подразбира и сеопфатна анализа на доставените извештаи од набљудувачите на подолг рок, во текот на предизборната кампања, на денот на гласање и во пост-изборниот период. Овој извештај го подразбира периодот до 29 октомври, кога се одржа вториот круг на локалните избори во земјата.

Со намалување на општините во кои се прегласуваше во вториот круг, аналитичкиот тим на ЦИВИЛ обработи вкупно 179 извештаи за изборни нерегуларности, за разлика од првиот круг кога беа обработени и верификувани 352 извештаи од спроведено набљудување.

Врз основа на вкупно 531 обработени пријави, во двата изборни круга, може да се заклучи дека најчест предизвикувач на изборните нерегуларности останува изборната администрација, а најчеста нерегуларност е незаконитото постапување на избирачките одбори, со учество од 28,25% во вкупниот број на изборни нерегуларности. Резултатите од обработените податоци се претставени во табелите што следат и го покажуваат видот, класификацијата на изборните нерегуларности (табела 1), најчестите

причинители на изборните нерегуларности, кој предизвикал нерегуларност (табела 2) и кој предизвикал нерегуларност во категоријата „друго“ (табела 3). Податоците се однесуваат на првиот и вториот изборен круг посебно, како и на сумираните извештаи од двата круга заедно.

Табела 1. Класификација на изборните нерегуларности

Класификација на настанот	Прв круг		Втор круг		Прв и втор круг	
	n	%	n	%	n	%
Незаконито постапување на Избирачки одбор	102	28,98	48	26,82	150	28,25
Проблеми со Избирачкиот список	38	10,80	10	5,59	48	9,04
Нарушување на тајноста на гласањето	25	7,10	7	3,91	32	6,03
Поткуп на гласачи	11	3,13	2	1,12	13	2,45
Кршење на изборниот молк	18	5,11	4	2,23	22	4,14
Злоупотреба на деца и малолетници	0	0	0	0	0	0
Закани и притисоци	9	2,55	4	2,23	13	2,45
Злоупотреба на јавните ресурси	1	0,28	0	0	1	0,19
Злоупотреба на администрацијата	2	0,57	0	0	2	0,38
Пречекорување на овластувањата	9	2,56	0	0	9	1,69
Попречување на гласањето	11	3,13	0	0	11	2,07

Семејно и групно гласање	22	6,25	24	13,41	46	8,66
Опструкции на работата на набљудувачите	5	1,42	5	2,79	10	1,88
Насилство	3	0,85	2	1,12	5	0,94
Друго	50	14,20	42	23,46	92	17,33
Проблеми со изборниот материјал	46	13,07	31	17,32	77	14,50
Вкупно	352	100	179	100	531	100

Незаконитото однесување на Избирачкиот одбор опфаќа повеќе облици на несоодветно постапување, како што се дозвола на гласачите да гласаат, без да проверат дали претходно го искористиле своето гласачко право, неносење акредитации од Државната изборна комисија и доцнење со отворање на избирачките места поради несреден изборен материјал. Семејното и групното гласање повторно се третираа како нормална појава, а читањето на имињата на гласачите на глас, било вообичаено во повеќе изборни места, како и на претходните изборни процеси.

Избирачките места 0510, 0415 во Гостивар, 2704 во Аеродром, 1675/1 во Свети Николе се само дел каде избирачките одбори, намерно или не, на гласачите им давале повеќе гласачки ливчиња од предвиденото. Ни на овие избори, избирачките одбори не ја надминаа праксата на контрола и притисок врз набљудувачите, па така во повеќе наврати им правеле непотребни проблеми на набљудувачите на ЦИВИЛ.

За разлика од првиот изборен круг, во вториот изборен круг имаше пораст на семејното и групното гласање, а намалување на пријавите за проблеми со Избирачкиот список и пријавите за нарушување на тајноста на гласањето. Со сумирањето на изборните нерегуларности од двата круга, семејното и групното гласање и проблемите со Избирачкиот список имаат приближно исто учество во изборните нерегуларности со околу 9%(табела 1).

Ваквата состојба наведува на заклучокот дека самите гласачи имаат големо учество

во предизвикувањето на изборните нерегуларности, што се потврдува и од резултатите претставени во табела 2, каде на второ место, веднаш по изборната администрација, се гласачите со учество од 17,14% во предизвикувањето на изборни нерегуларности.

Табела 2. Кој предизвикал нерегуларност

	Прв круг	Втор круг	Прв и втор круг			
Кој предизвикал нерегуларност?	п	%	п	%	п	%
Изборна администрација	223	63,35	113	63,13	336	63,28
Партии/активисти	44	12,5	19	10,61	63	11,86
Администрација	3	0,85	1	0,56	4	0,75
Полиција	0	0	1	0,56	1	0,19
Агенција за обезбедување	0	0	0	0	0	0
Гласачи	55	15,63	36	20,11	91	17,14
Набљудувачи	13	3,69	0	0	13	2,45
Друго	14	3,98	9	5,03	23	4,33
Вкупно	352	100	179	100	531	100

Овие податоци укажуваат на сериозна потреба од едукација и на изборната администрација и на гласачите, во соодветни размери и опфат. Поточно, некои од нерегуларностите во овие категории се резултат на отсуство на соодветни познавања, но никако не смее да се занемари можноста за тенденциозно однесување и манипулации во одредени случаи. Како и да е, изборната администрација и гласачите гледано заедно, во 80,42% од случаите се предизвикувачи на изборните нерегуларности (табела2).

Од незнаење, а во некои случаи и како последица од намерно прикривање на пропустите во почитувањето на процедурите и законот, набљудувачите на ЦИВИЛ беа мета на опструкции од избирачките одбори во десет пријавени случаи. Опструкцијата на набљудувачите може да се поврзе со незаконитото постапување на избирачките одбори, на тој начин што дел од нив не дозволуваа набљудувачите на ЦИВИЛ да присуствуваат внатре во гласачките места, им бараа непотребна документација, им се закануваа во обид да ги дислоцираат од избирачките места. Одделни членови на избирачките одбори, наместо да го спроведуваат процесот на гласање, преземаа улога на набљудувачи, па ги набљудуваа самите набљудувачи со груби забелешки и забрани да не запишуваат одредени нерегуларности, да не присуствуваат на броење на гласови и други притисоци.

Во ИМ 2447/1, член на Избирачкиот одбор упатил крајно сериозни закани врз мониторинг тимот на ЦИВИЛ, кој беше распореден на тоа и на ИМ 2447 во село Ласкарци, општина Сарај. Настанот се случил нешто по 11 часот на 29 ноември, во вториот изборен круг. Заканите дошле од лицето, член на ИО, кое било револтирано од присуството на набљудувачите на ЦИВИЛ, односно од извештаите на ЦИВИЛ од првиот круг на изборите. ЦИВИЛ ги повлече своите набљудувачи од општина Сарај, но на 2 ноември, истиот член на ИО физички нападна еден од набљудувачите што беа повлечени на денот на гласање. Случајот е пријавен во полиција истиот ден, а ЦИВИЛ за овој случај ја извести јавноста, ДИК, мисијата на ОДИХР и меѓународната заедница на 3 ноември. До денот на објавување на оваа анализа (9 ноември), нема реакција од надлежните институции на државата.

На избирачкото место 0683 во Кавадарци, набљудувачка на ЦИВИЛ била спречена да влезе во избирачкото место да набљудува, со образложение дека на овластувањето не бил наведен бројот на избирачкото место. По интервенции на ЦИВИЛ и по укажувањето на оваа нерегуларност до Државната изборна комисија и Општинската изборна комисија, набљудувачката беше во можност да набљудува.

Категоријата „Друго“ од категориите на класификацијата на настанот, ги опфаќа сите

нерегуларности кои не можеа да се сместат во ниту една од понудените категории или, пак, претставуваат комбинација од повеќе категории нерегуларности. Забележливо е дека и во првиот и вториот круг, тука доминираат изборните нерегуларности предизвикани од изборната администрација, како што се заборавени ливчиња зад параваните, две избирачки места во една просторија, несоодветни простории за ИМ, нивна локација во непосредна близина на партиски штабови, непристапни ИМ за лица со попреченост, несоодветно поставени паравани за гласање, отсуство на паравани за гласање на лица со физичка попреченост и неколку други, специфични случаи. На второ место се партиските активисти, со нивните најразлични обиди да влијаат врз гласачите, а на трето се гласачите кои најчесто сакале да гласаат за некој свој близок или да го остварат своето гласачко право со несоодветен или неважечки документ (табела 3).

Табела 3. Кој предизвикал нерегуларност во категоријата- друго

Кој предизвикал нерегуларност?	ПРВ КРУГ		ВТОР КРУГ		ПРВ И ВТОР КРУГ	
	n	%	N	%	n	%
Изборна администрација	22	44	16	38,09	38	41,3
Партии/активисти	10	20	9	21,43	19	20,65
Администрација	0	0	0	0	0	0
Полиција	0	0	1	2,38	1	1,09
Агенција за обезбедување	0	0	0	0	0	0
Гласачи	9	18	9	21,43	18	19,57
Набљудувачи	3	6	0	0	3	3,26
Друго	6	12	7	16,67	13	14,13
Вкупно	50	100	42	100	92	100

Проблемите со изборниот материјал беа присутни во првиот и во вториот изборен круг и учествуваа со 14, 5% во вкупниот број на нерегуларности, односно се наоѓаат на трето место. Нефункционалноста на УВ ламбите, лошиот квалитет на гласачките ливчиња, недостатокот на папки со Брајово писмо за гласање на лица со оштетен вид, лошата означеност или оштетеност на гласачките кутии и низа други слабости, уште повеќе го отежнаа гласањето и се надоврзаа на водечките нерегуларности во овие избори создавајќи јасна слика дека треба да се посвети поголемо внимание на планирањето и организирањето на изборниот процес и унапредување на сите негови фази, со опфаќање на сите негови учесници.

И да не останат заборавени, партиските активисти и на овие избори беа изразено „ажурни“, па според пријавите, се одговорни за вкупно 11,86% од изборните нерегуларности во првиот и вториот круг заедно (табела 2). Забележани се случаи на носење на гласачи до избирачките места во Неготино, обиди за поткуп на гласачи во Општина Карпош, Ресен (Ромско Маало), Шуто Оризари (ОУ Браќа Рамиз-Хамид), Струга (с. Ливадија, с. Враништа, с. Мороишта), Гостивар, агитирање на политички партии пред избирачките места или на социјалните мрежи и низа други облици на кршење на Изборниот законик.

Според статистиката, овие бројки се поразителни за целокупната слика на изборниот процес, што уште еднаш ги потврдува наодите на ЦИВИЛ дека, наспроти сите вложени напори, Државната изборна комисија потфрли во делот на едукација на изборната администрација, во подготовката на изборниот материјал и изборот на локациите на избирачките места. Иако, за локалните избори за овие мерки, пред сè, одговорноста е на самите ОИК, сепак, ДИК како надлежна институција ја има одговорноста за едукација и техничка подготовка, а не само финансиска поддршка во изборниот процес.

Останува уште прегласувањето на 12 ноември во избирачкото место 2901, ПОУ „Иднина“, Чаир, за да се финализираат локалните избори. ЦИВИЛ ќе го набљудува прегласувањето преку акредитирани набљудувачи.

ПРИГОВОРИ И ПРЕГЛАСУВАЊЕ

322 приговори, едно прегласување

Дехран МУРАТОВ

По првиот круг беа поднесени 219 приговори до Државната изборна комисија од локалните избори одржани на 15 октомври и 103 приговори по вториот круг. Сите 322 приговори беа одбиени од ДИК. Политичките партии до Управниот суд поднесоа 27 приговори по првиот круг и 16 по вториот круг, кој позитивно одлучи по една жалба од политичката партија Беса. Се одлучи да се прегласува на Избирачкото место 2901 во Општина Чаир. Прегласувањето се одржа на 12 ноември 2017 година. Немаше многу што да се пријави бидејќи исходот беше јасен пред денот на гласање.

Кандидатот на ДУИ, Висар Ганиу, по трет пат го освои мнозинството гласови против својот противкандидат Зеќирија Ибрахими од Беса и стана градоначалник на општина Чаир. Од 719 регистрирани гласачи на избирачкото место 2901, 272 гласаа во ПОУ "Иднина", од кои 169 гласаа за Ганиу, 98 за Ибрахими, додека 5 гласачки ливчиња беа неважечки.

Имаше големо присуство на полицијата пред и во населбата околу избирачкото место. Полициските службеници ги информираа набљудувачите на ЦИВИЛ дека ако забележат партиски активисти што агитираат или им се закануваат на граѓан(к)ите за кого да гласаат, тие имаат налог веднаш да ги приведат.

Во некои медиуми имаше информации дека активистите на ДУИ стоеле пред влезовите на зградите, се заканувале и не им дозволувале на гласачите да излезат и да гласаат. Набљудувачите на ЦИВИЛ не дојдо до релевантни докази за овие наоди.

НЕВАЖЕЧИ ЛИВЧИЊА

НЕВАЖЕЧКИТЕ ГЛАСАЧКИ ЛИВЧИЊА СЕ ОПОМЕНА ДО ПОЛИТИЧАРИТЕ

Речиси 100.000 неважечки гласачки ливчиња беа избројани по првиот круг на локалните избори. Од нив, 45.551 беа за градоначалниците и 51,681 за општинските совети. Ова е драматичен скок на бројот од неважечки гласачки ливчиња.

При првата анализа на оваа појава, се извлекува заклучокот дека тоа се должи на најмалку две причини. Првата причина е проблематичниот изборен материјал за кој ЦИВИЛ екстензивно известуваше во текот на изборниот ден.

Втората, уште поважна причина е „протестното гласање“, односно намерно поништување на гласачкото ливче. Гласачите на тој начин го искажуваат својот протест, односно опомена до кандидатите за преземање на власта на локално ниво. Ако некогаш гласачите често гласаа „против“, а не „за“ некоја политичка опција, сега искажуваат недоверба кон сите учесници во изборната трка.

На минатогодишните предвремени парламентарни избори имаше 38.000 неважечки гласачки ливчиња, бројка за која ЦИВИЛ побара и посебно вештачење, но не беше прифатена. Оваа бројка сега е драматична опомена на гласачите и до локалните власти. Од ЦИВИЛ се најавува дека ќе продолжи анализата на оваа појава и дека ќе излезе со нови, уште поопстојни анализи по комплетирање на изборниот процес.

АНАЛИЗА ОД ДОЛГОРОЧНОТО НАБЉУДУВАЊЕ

Кратка селекција на содржини објавени на медиумската платформа на ЦИВИЛ

Државна изборна комисија

ДИК усвои нов Деловник. А имплементацијата, кога?

Биљана ЈОРДАНОВСКА

Оваа содржина е мала илустрација на еден од многуте предизвици кои ја окарактеризираа Државната изборна комисија како проблематична институција со сомнителен квалитет и влијание.

Скопје, 07.07.2017. Новиот Деловник на Државната изборна комисија и Правилникот за начинот и постапката за решавање по приговори, по повеќемесечната евалуација на изборниот процес во декември 2016, се појави и на нивната веб- страница, заменувајќи го стариот, веќе една година застарени Привремен деловник.

Деловникот ја одредува работа на ДИК, неговата структура, начинот на изборот на претседателот и членовите, генералниот секретар и службите, транспарентноста и почитувањето на Изборниот законик, всушност, ги одредува начелата и принципите што оваа институција мора да ги почитува и целосно да ги спроведува.

Евалуацијата за изготвување на Деловникот, според информациите од ДИК, ги опфаќа: изборните активности од предвремените парламентарни избори 2016 година, анализата на препораките од Финалниот извештај на Мисијата на ОБСЕ/ОДИХР од набљудувањето на изборите 2016 година, извештаите од работилници и тркалезни маси во организација на ДИК со претставници на граѓанските организации и државните институции.

Дополнителна помош е побарана и од меѓународниот консултант од Венецијанската комисија при Советот на Европа.

ЦИВИЛ - Центар за слобода во своите извештаи и препораки за изборите минатата година, ја оцени работата на ДИК како нетранспарентна во однос на граѓаните и организациите што го мониторираа изборниот процес. Исто така, една од препораките беше ДИК и другите надлежни институции да бидат тие што ќе понудат максимална отвореност и помош на граѓаните, а не како што беше случајот со последните избори, граѓаните сами да се борат, а воедно и да им ја вршат работата, за остварување на своето гласачкото право.

И покрај големиот број обраќања на ЦИВИЛ до ДИК и до јавноста, во кои целосно отворено и директно беа презентирани наодите и анализите од сеопфатниот мониторинг на предизборниот, изборниот и постизборниот период, институциите останаа без одговор. Членовите на ДИК немаа слух, а често се случуваше, во кризните моменти во екот на изборниот процес, ни физички не беа присутни на работното место.

Од друга страна, финалниот извештај на ОБСЕ/ОДИХР излезе со очекувани резултати, односно оценки дека има потреба од подобрување на внатрешната организација на ДИК, ефикасноста и поголема транспарентност во процесот на спроведување на изборите, како и сите седници да бидат јавни, со цел зголемување на довербата кај граѓаните. Сепак, во новиот Деловник се предвидува, според член 2, како и во Привремениот, сега неважечки деловник, работата на Комисијата да биде целосно транспарентна. Само во ретки случаи, предвидени со Изборниот законик, ДИК би можел да ја исклучи јавноста, но се препорачува тоа право, оваа институција воопшто да не го користи.

Во новиот Деловник, членот 2 е проширен: „Комисијата за сите прашања што се во нејзина надлежност одлучува со јавно гласање“. Јасно е, се очекува јавноста да има увид во гласањето, одржување седници и други активности на ДИК кои се од висок интерес за демократскиот карактер на изборните процеси.

Компаративно, новиот Деловник е подобрен. Тој е проширен, поконкретен и појасен во одредбите што покажува дека со внимание се прецизирани надлежностите на ДИК. Но, се поставува прашањето, по 10 години работа по привремен деловник, со истечена важност од една година - кои биле пречките да се состави нов и многу порано? Односно, дали и Привремениот деловник на ДИК бил почитуван? И најважно: колку истиот состав на ДИК кој го спроведе претходниот изборен процес, ќе го спроведува новиот и подобрен деловник.

И конечно, дали некој ќе се осмели да се повика на членот 9, став 3 од Деловникот, за разрешување на член од Комисијата за несовесно и нестручно вршење на функцијата?!

Во поглед на реформите, постои уште едно тревожно прашање: Кои измени во Изборниот законик може да доведат до целосно реформирање на ДИК? Кај кого се ингеренциите?

Во пресрет на локалните избори, што се предвидуваат за 15 октомври, ДИК треба да решава и за состојбата на Избирачкиот список, како најприоритетен за создавање минимални услови за слободни избори. Избирачкиот список е во хаотична состојба, а извештаите на ДИК за промените во Избирачкиот список се шутири статистики што не даваат јасен увид за граѓанките и граѓаните да стекнат доверба дека институциите ќе им овозможат остварување на гласачкото право.

Останува да се види колку од Деловникот ќе остане формалност, а колку ќе се имплементира. Многу прашања на кои, во нормална демократија, одговорите се на дофат на раката.

КОМЕНТАРИ И АНАЛИЗИ

ОСТРОТО СЕЧИЛО НА НАБЉУДУВАЧИТЕ

Во овој дел објавуваме избор на коментари и анализи на членовите на истражувачкиот и аналитичкиот тим на ЦИВИЛ кои воведоа нов начин на набљудување на изборната кампања, блиска до реалноста и општата публика.

Тимот продуцираше извештаи, анализи и коментари на дневна основа, правејќи го процесот транспарентен, со цел да се задоволи големата потреба на јавноста од транспарентност.

ГРАДОНАЧАЛНИЧКО КАФЕ - (НЕ) НА ТЕРАСА... ДЕН СЕДМИ

Дехран МУРАТОВ

(од дневникот на ЦИВИЛите: 02.10.2017)

И оваа година доминираат (како и секогаш досега) мажите како кандидати за градоначалници. А неколкуте жени, кои решија да ја водат битката со „мажјаците“..., граѓан(к)ите наместо да покажат интерес за нивните идеи и проекти, тие се занимаваат со нивното минато, колку била „поштена“ една кандидатка, другата каква фризура имала, третата дали се лакирала, дали има маж или е сингл...

Од друга страна, пак, кандидатите за градоначалници не

пропуштаат можност да си ги пофалат сопругите. Демек, граѓан(к)ите треба да им веруваат дека нема да ги изневерат во ветувањата, исто како што тие им се верни на своите сопруги.

Откако започна кампањата, кандидатот за градоначалник на Кисела Вода од редовите на ВМРО-ДПМНЕ, Јохан Тарчуловски, по неколку дена „говорна апстиненција“, реши да прозбори. На средбата со претставниците на ОБСЕ/ОДИХР, тој рече дека нема да им ја исполни желбата, првото кафе како градоначалник да го испие со нив, туку првото кафе ќе го ужива со својата сопруга, Соња.

Паметно од негова страна. Вистинскиот маж така би постапил! Меѓутоа, познавајќи ја Соња, колку несмасно се движи, за да не падне повторно од тераса, убаво би било кафе пиењето да го прават, во некоја затворена просторија.

Лидерот на СДСМ, Зоран Заев, на митингот во Куманово, прогнозираше дека Максим Димитриевски ќе стане градоначалник уште во првиот круг.

„Верувајте, штом е тука и мојата сопруга, Зорица Заева, и таа сака да биде дел од оваа победничка атмосфера. Има една тажна вест, но не за вас, туку за 'Груевци'. ВМРО-ДПМНЕ е поделена, ги пакуваат веќе куферите, а во нив е и новата ера и новата далавера“, рече Заев.

Тој пред неколку дена во Дојран се „пофали“ дека со првата девојка, најубавите денови ги поминувал токму таму. Нормално е сега и неговата сопруга да оди со него низ градовите, за да не се пофали повторно дека и во Куманово имал девојка... Тоа е, љубоморни жени, кој да ги разбере. #ИздржиЗаев!

Кандидатот за градоначалник на Скопје од СДСМ, Петре Шилегов, на пазарот во Бутел случајно се сретна со кандидатот за градоначалник на оваа општина од ВМРО-ДПМНЕ, Дарко Костовки. Шилегов во свој стил, му советувааше на соперникот, дека подобро ќе биде ако тој победи на избори.

„Поштовање, ВМРО, дајте рака поздравете се, мајку му... Народот е убеден дека јас ќе победам и вие убаво знаете, очите ви зборуваат“, му рече Шилегов на Костовски.

На социјалните мрежи се појави фотомонтажа со постер на српскиот пејач, Аца Лукас, како дел од кандидатските листи на ВМРО-ДПМНЕ, со слоганот - „Секогаш работа, секогаш Македонија“. Во контекст на разговорот помеѓу Шилегов и Костовски, кој ќе победи и чии „очи зборуваат“, еве еден рефрен од Лукас: „Упали светло да се гледамо у очи, као у старој дечијој игри, ко ќе дуже моќи, каже да судбину нико не може да спречи, шта ќе нам реќи, очи ќе нам реќи ...“

И оваа година, традиционално се одржа манифестацијата „Ашуре“ во населеното место Канатларци кај Прилеп. На настанот, што го одликува долга традиција и историја, присутен беше и актуелниот градоначалник и кандидат за нов мандат од ВМРО-ДПМНЕ, на претстојните локални избори, Марјан Ристески.

Кандидатите на ВМРО-ДПМНЕ, прво почнаа со реклами и билборди на албански јазик, сега одат и на муслимански празници, како што е „Ашуре“, а ништо чудно, додека трае изборната кампања, и на некој сунет да присуствуваат. За тие пусти гласови, пародија направија од демохристијанската им партија.

Актуелниот градоначалник на Штип и кандидат од ВМРО-ДПМНЕ за повторен мандат, Илчо Захаријев, рече дека во време на владеењето на Груевски се изградени неколку големи проекти, што се претставени во „отчетот“ од 500 страници. Ги потенцираше неколкуте изградени улици и автопатишта. Откако ВМРО-ДПМНЕ автопатиштата ги направија рамни и „прецизни“ како писти, Захаријев вети дека во Штип ќе изгради и аеродром, само му треба доверба на граѓан(к)ите. А, аеродромот за што ќе биде наменет, за увоз и извоз на мигранти, или...!?

„ДЕМОКРАТИЈА“ СО НАСИЛНИ ПРИМЕСИ ... ОСМИ ДЕН!

Моника ТАЛЕСКА

(од дневникот на ЦИВИЛите: 03.10.2017)

Напад врз градоначалникот и актуелен пратеник од Сојузот на Роми на Македонија, Елвис Бајрам и шефот на неговиот кабинет, Аднан Мемет синоќа. А, пред неколку дена, со огнено оружје беше повреден Алит Абази, носителот на советничката листа од Кичево. Овие инциденти изминативе 8 дена ставија неизбришани траги врз изборната кампања, за нова локална власт, која што требаше да биде мирна, фер и демократска. Впрочем пред почетокот на кампањата, политичките партии и ривали за градоначалничката функција си подадоа рака и потпишаа Кодекс за фер и демократски избори.

Полицијата има круцијална улога во расветлување на случаите, коишто според познавачите на приликите имаат друга, но не политичка позадина. Ама, факт е дека политичарите се мета на напаѓачите. А, за насилството нема оправдување.

СДСМ која што ја предводи коалицијата што ќе донесе живот во Македонија, синоќа од Велес го најави новото сонце и тоа со ред комунални проекти, ред економски, ред еколошки.

ВМРО-ДПМНЕ која што ја предводи коалицијата што ќе донесе нова ера, по 12 години рутирање на целиот систем, од Кичево синоќа вети нови проекти за развој.

Лидерот Никола Груевски, којшто владееше со своите братучеди, кумови, пријатели ... и којшто допрва треба да седне на обвинителна клупа за многу кривични дела, кои

му се товарат од СЈО, сега ја обвини новата Влада за „непотизам и тендери за лично богатење“.

На локално ниво, кандидатите за градоначалници, кои што носат „живот“ и „нова ера“, се следат до таа мера, што почнаа да си ги копираат проектите.

Граѓан(к)ите пак ги следат будно и едните и другите и третите ... А, на медиумските дебати, доаѓаат сите, освен кандидатите од ВМРО-ДПМНЕ. Пред народот имаат храброст да продолжат со популизмот, ама пред камерите -не!

Од друга страна, на изборната кампања не останаа имуни ниту некои духовни „учители“. Па ѝ забележуваат на СДСМ, дека со неуставни еднојазични, изборни плакати (само со албанско писмо и порака) ја води кампањата во општина Арачиново, каде за свој кандидат за градоначалник, ја избра Миликије Халими.

Изборната кампања продолжува. Од град во град, врата до врата, од едно до друго маало, се носат запалки, маици, кафе, навивачки балони, пенкала, торбички ... како засилување на изборната програма. Со силен стисок на раката, сега се ветува сè ... „нова ера“, „нов живот“ ... сè само, Македонија „вечна“ да е!!!

ЖИВОТ ЛИ Е, ИЗБОРИ ЛИ СЕ... ДЕН ДЕВЕТИ

Диана ТАХИРИ

(од дневникот на ЦИВИЛите: 04.10.2017)

Животот во Македонија станува сè поинтересен, како што течат деновите на предизборната кампања за локалните избори што ќе се одржат на 15 октомври, 2017, во некаква маглива, мистична и гротескно глупава смисла, со секојдневна доза на селски (не толку) наивен хумор.

Интересното е во секојдневните бесмислици што ги смислуваат учесниците на оваа кампања. Да смислуваш бесмислици – звучи бесмислено, исто како кампањата, бесмислена, со ситни но неуспешни обиди за успешно претставување на кандидатите, и со многу „успешни“ „културно -уметнички програми“ на митинзите.

На пример, минатата вечер во с. Батинци, СДСМ го започна митингот пред гласачите со ултра-турбо фолк. Колку што знам, таму не се конзумира јавно алкохол, инаку, митингот ќе завршеше во стил на екстра весела свадба на којашто се поканети сите, освен невестата и зетот. Не знам дали успеале да ја претстават програмата, расположението на собирот не личеше како за политичка презентација, личеше на „српски вашар“, без Срби.

Кај ВМРО-ДПМНЕ ништо ново, учат албански, колективно. Само гласачите тешко дека ќе ги убедат да научат.

Кандидатите на Беса, ДУИ и Алијансата за Албанците се фатиле за најавената изградба на објектот на Бит -Пазар, што треба да започне наскоро. Сите се за изградба, само што едните сакаат тоа да почне сега, пред избори, а другите, подоцна, по изборите. Продавачите на битпазарските тезги никој не ги прашува, ќе си плаќаат

за простор во новиот пазар.

Биљал Касами а.к.а Били (како што го нарекуваат од милост), има многу мерак за сликање, дознавме дека позите му се инспирирани од главниот лик на турската мега-серија „Долина на Волците“, Полат Алемдар. Му личи, донекаде, му треба уште да го усоврши смртоносниот поглед, па да ги убие во поим противниците. На слика.

„Таму (во Шутка, улица Гвадалахара) не дај Боже да имаш работа со некоја жена, таму жените се поопасни од мажите. Излегуваат со шипки и секири да се тепаат!„ - вели Амди Бајрам, којшто очигледно има трауми од насилни жени, затоа што во минатото го искусил и на своја кожа. Добро, не му е прв пат, од кога го знаеме, парламентот му е арена за жалби и поплаки за разни видови насилства извршени врз него, вклучително и од жени.

Ако не сте знаеле, СДСМ си има свој кандидат за градоначалник на Општина Арачиново. Поточно, кандидатка - Миликије Халими. Кандидатката се одликува со пријатен надворешен изглед, и си мислиш дека конечно Арачиново, пред Град Скопје, ќе има шанси да добие жена – дама за градоначалник. Сè додека не ја слушнете. Не дека нејзиниот „богат“ вокабулар на албански и на македонски јазик се разликува многу од вокабуларот на еден просечен битпазарски или продавач од зелено-пазарче, сепак убаво можеш да ја разбереш, ако си повторуваш во себе едно милион пати – ок е, таа е избраничката, „нусето,“ што ја избра премиерот Заев, а кога Заев избира, значи дека тоа е најдобриот можен избор. За Албанците. Тие што ги знае Заев.

Некако овие избори се вртат пак, и сè околу Заев. Прекрасен е, стигнува на сите митинзи, вчера беше и во Чаир, заедно со кандидатот на ДУИ за градоначалник на Општина Чаир. И со Бујар Османи. Весела дружина, како да ги наречам, здружение на обострана почит и поддршка. А ова воопшто не им се допадна на илјадниците гласачи од Арачиново, коишто се во голем дел заслужни за „победата,“ на СДСМ на парламентарните избори минатата година. Од гнев, му го проколнуваат ајварот – „Арам, катран, да му се расипе на Заев ајварот за Бајрам“. Ни Албанците не се веќе

тоа што мислевме дека се.

А Коце се натпреварува со Шилегов. Или, Шилегов со Коце. Никако не можам да заклучам...

И, да не заборавам, за градоначалници на Општина Чаир, на овие избори се предложени кандидати од четири политички партии од албанскиот блок. Али Ахмети се уште ги повикува гласачите да ги сплотат гласовите, да гласаат сите исто, за ДУИ. Жалосно... гласовите - парче. Ама затоа, СДСМ ќе му помогне.

И за крај, не знам како ќе заврши циркузијадава од кампања и избори, ниту како ќе одлучат гласачите. Дали да гласаат за себе, или за кандидати што барем приближно ќе се придржуваат до ветеното, ако им дозволат партиите, или за пријатели, и пријатели на пријателите, па на крај да запееме сложно:

Затоа што политиката здраво општи со пријателствата.

Се читаме утре, со нови гледишта и случки од нашата константа – живот во изборен контекст.

ЛАЖЕТЕ ГОСПОДА! - ДЕН ДЕСЕТТИ

Маја ИВАНОВСКА

(од дневникот на ЦИВИЛите: 05.10.2017)

Со сета должна почит кон Вас, големите лидери на оваа трагикомедија од предизборна кампања, но вчерашниот, десетти ден, Ви е тотално промашување.

Ниту 150.000 нови вработувања кои ги наговести Груевски од Битола, во ек на предизборна кампања за локални избори (да, знам, време е да му шепне некој дека се работи за предизборна кампања за локални избори, не за негова лична промоција, и побого, време е да му се шепне дека одамна не е премиер, туку лидер на партија која е во ситуација на комплетно реформирање, и дека деновите му се броени, како во партијата, така, бар се надевам, и на слобода...), ниту најавите на Заев од Бутел за новиот начин на управување со Скопје, не успеаја да допрат до граѓаните онака, како што успеа едно мало дете.

Дете? Да. Дете! Ви текнува? Едно мало, живо, искрено суштество, толку пати злоупотребено од Ваша страна, Господа!

Видеото е постаро, објавено е во 2014 година, а вчера повторно актуелизирано на социјалните мрежи, но совршено го опишува она што им го сторивте на нашите деца.

Едно мало дете, Ви ги поби сите предизборни ветувања, сите проекти, сите замисли за живот во новата ера за сите! Едно мало дете, во неколку минути Ви порачува: Лажете господа!

Тоа мало дете, совршено Ве опишува вас, големите сверки кои ќе донесат мед и млеко во оваа земја. Погледнете го. Тоа сте Вие!

Вие кои ги вадите децата од училишните клупи за да делат промотивни материјали за Вашата партија.

Тоа сте Вие, господа, во ликот на едно мало дете, Вие, кои ги оставате учениците без наставници за време на настава, затоа што побитна Ви е нивната политичка активност од иднината на нашата земја.

Тоа сте Вие, господа, кои ги оставате децата без своите родители.

Тоа сте Вие, господа, кои ги оставате децата без детство! Ги контаминирајте до таа мера што повеќе ниту нив не можете да ги лажете!

Тоа сте Вие, господа, кои ги оставивте децата без сништа! Без надеж! Без верба во подобро утре.

Тоа сте Вие, господа, кои им ги скративте крилјата и ги втурнавте во вашата бескомпромисна борба за моќ и власт. Да не се лажеме, за друго и не се борите!

Тоа сте Вие, господа, кои ветувате градинки, училишта, игралишта, спортски терени и болници, ветувате сè, само не - иднина за овие деца! Можеби и подобро. Ветувањата секако ќе останат неисполнети, а децата сами ќе се изборат за својата иднина, што подалеку од дома...

УШТЕ НАСИЛСТВО И МНОГУ СЛАТКИ ЛАГИ – ДЕН ЕДИНАЕСЕТТИ...

Џабир ДЕРАЛА

(Од дневникот на ЦИВИЛ-ите: 5 октомври 2017 година)

Новиот живот и новата ера го истераа еднаесеттиот ден од својот трапав танц на валканата сцена. Нивните приврзници свечкаа на појасите од големите лидери и локалните шерифи, приклетени во рамките со црвени тонови што им ги поставија пи-ар мајсторите.

Единаесеттиот ден од предизборната кампања (5 октомври) го одбележаа уште насилство, валкани трикчиња и многу слатки лаги изречени од партиските говорници. Зошто лаги? Па, и да го видам тоа што го ветуваат, ќе ги тријам очите во неверица!

Овој ден, на половина пат од законски дозволената предизборна кампања до денот на гласањето, го одбележа смртта на еден од кандидатите за градоначалник на општина Кичево, Алит Абази, застрелан на 27 септември, на улица, дење. Истрагата сè уште не ги соопштува мотивите, иако напаѓачот по пукањето не се криел, туку седнал да пие кафе во познат локал. Но, без оглед на мотивите, ова е настан кој требаше да ја раздвижи јавноста, но и институциите. Наместо тоа, имавме уште напади, вклучувајќи и обид да се испрскаат со спреј учесниците на митингот на ВМРО-ДПМНЕ во центарот на Скопје, на кој учествуваше и раководителот на таа партија. Освен брзата реакција на полицијата која го осуети овој напад, не видовме некоја особена реакција. Сепак, ВМРО-ДПМНЕ побрза да го демантира ЦИВИЛ и остро да го нападне, со закана дека ќе го дискредитира пред „меѓународните

донатори“, како што велат во своето луто соопштение. Им одговоривме. Со позитивна енергија, со тон на конструктивност за која Груевски кажа дека нема да ја практикуваат.

СДСМ го тера својот политички караван, на кој има ред народно, ред забавно, со претежно машки говорници, кои зборуваат за ослободувањето, за криминалот на претходните властодршци и за убавините кои граѓанките и граѓаните ќе ги видат со новата власт. Овој пат, во Тетово, каде што голем број Албанки и Албанци гласаа за СДСМ на парламентарните избори и со тоа испишаа нова страница во политичката историја на Македонија - за прв пат, гласачите гласаа надвор од својот етнички камп. Албанците, разочарани и гневни на ДУИ и Али Ахмети, долгогодишниот послушен партнер во власта на Груевски, гласаа за СДСМ.

Но, сега СДСМ изгледа како да исплаќа некој долг. Дали белокусиот, молчалив политички калкулант кој преживеа многу политички и криминални афери, се испазарил да му се вратат гласачите кои заслужено ги изгуби?

Зоран Заев, премиер и лидер на СДСМ, беше во благопријатна обиколка на Тетово, заедно со градоначалничката Теута Арифи, интелектуалка позната по своите независни ставови и чести несогласувања со политичкиот камелеон Ахмети. Ја посетија гимназијата „Кирил Пејчиновиќ“ и ветија изградба на централниот училиштен објект. Ете, долго одложуваната градежна операција, поради игнорирањето од претходниот премиер, сега ќе се оствари. Хм...

Истовремено, Министерот Драган Тевдовски во Штип ги разгледуваше отворените прашања за бизнисот во Штип и за тоа дека со ребалансот на буџетот се предвидува „сериозна сума пари која што е буџетирана за да им се даде поддршка на малите и средните претпријатија“.

Исправете ме ако грешам, но ми се наметнува прашањето дали ова е суптилен, па и не така суптилен предизборен маркетинг со вкус на злоупотреба? Ы го напишав тоа

прашање на една членка на Експертскиот борд на ЦИВИЛ. Ми одговори со смајли и со зборовите: „Па, дефинитивно е мешање на владата во предизборната кампања на владеачката партија. Но, со оглед на интензитетот на мешањето, вкусот на злоупотреба е сè уште благ, а не горчлив.“

Навистина, што сè видовме во времето на Груевски, од Пустец, до тепање, затворање и тешки злоупотреби и криминали, ова изгледа како мачкина кашлица. Но, не значи дека треба да помине незабележано и без критика.

Кампањата на Груевски е силно зачинета од сè побројната струја за реформи во партијата која тој ја држи во своите канџи повеќе од една деценија. Ветераните на партијата излегоа со јавна поддршка на Реформаторите и побараа оставка од него. Правосудниот систем и партиската правда како да се во трка. Со оглед на корумпираноста на судовите, кои упорно ја усложнуваат и опструираат работата на херојското СЈО, изгледа дека партиската правда ќе го стаса Груевски пред законот.

Како и да е, во овој краток и нецелосен преглед на 11-от ден од предизборната кампања, остануваат повеќе прашања neodговорени отколку одговорени. Останува да лебди прашањето за Избирачкиот список и функционирањето на ДИК на денот на гласањето и веднаш потоа, во мачните часови на броење на гласовите и процедурите на приговори, евентуални прегласувања и што уште не. Остануваат отворени прашањата за изборните притисоци и коруптивното дејствување на партиите. Прашањата за тоа како се однесуваат партиските солдатески на теренот, далеку од очите на јавноста и медиумите кои - непоканети - страдаат од „сончоглед ефектот“ ...

Во некоја друга прилика, ќе се позанимаваме со прашањето колку верскиот радикализам ќе го замени етничкиот и што од тоа (ќе беше) подобро да го превенираат општеството и државата...

И секако, во очекување на сите насилнички дејствија кои, ете, ќе ги премолчине, бидејќи слободата, нели, дојде, па можеме да проголтаме по некое убиство и скршени глави.

И, на крајот...

Што понудија партиите? Блуткав вкус на неинвентивни кампањи и тотално неоригинален настап на претендентите за локалните фотелји... Милиони бегалци кои само што не ја преплавиле Македонија, национал-шовинизам, слобода, нов живот, нова ера и ветувања од тефтерчето на просечен хаузмајстор. И многу мажи и мажиња на сцената, додека жените ракоплескаат. Домаќински.

ПО 29 ОКТОМВРИ ТОА ШТО Е ЈАСНО - ЌЕ СТАНЕ ПОЈАСНО!

Биљана ЈОРДАНОВСКА

(од дневникот на ЦИВИЛите: 23.10.2017)

Сигурни во својата победа СДСМ не чекаа многу да продолжат со својата кампања, онаму каде застанаа. Нормално, со фокусот насочен кон 18 општини каде пред сè опоненти им се кандидатите за градоначалници на ВМРО-ДМНЕ. Не дека останатите не им се битни, ама ако главнината ја освојат, многу ли е за очекување дека во духот на транспарентноста и солидарноста, останатите ќе ги препуштат на ДУИ, Сојузот на Ромите на Македонија и независниот кандидат за градоначалник на Могила, Стево Пивковски.

Но, дека изборите беа сјајни, кристално чисти, не беа, меѓутоа појасно од бел ден

беше чија ќе биде круната.

ВМРО-ДПМНЕ со последни сили, на антидепресиви, се обидува со тужби, жалби, молби, кукање и манијакално однесување да докаже дека изборите биле чист криминал на СДСМ, заедно со ДИК, со меѓународната заедница, странските служби, соросидите, граѓанките и граѓаните што гласале спротивно од нивното убедување дека ВМРО-ДПМНЕ се најдобра опција во ерата што престои.

И додека во албанскиот блок се демантираат едни со други, се здружуваат, па се разотидуваат, ДУИ дефинитивно ветува дека на 29 октомври победата ќе биде нивна во сите 8 општини каде што имаат свој кандидат за градоначалник. Најголем противник им се Беса, ама како поискусни можат само да им „опалат по една“ за да се научат на ред. Но, ниту СДСМ не се толку наивни, па од централно официјализирана поддршка и соработка со ВМРО-НП, на локално ниво практично ја применија во Штип, како доволна разлика за победа на Благој Бочварски.

И од многу „паметен“, Илчо во очај да ја задржи удобната фотелја, избрзано асфалтира улица, една од оние калливите. Доволно брзо да добие кривична пријава, за така фин и убав гест. СДСМ со слободарски речник, истите фрази и победнички манир продолжи да ги потхранува душичките на оние што останаа во вториот круг, со централистички говори прилагодени за локални проблеми.

Ништо ново на запад, исток, север и југ, што би се рекло црвено си е црвено, живот ли е, ера ли е, граѓанки и граѓани или бројки и статистики.

Важно е да се победи и важно е да се знае кој треба да победи.

Целта ги оправдува средствата?!

А во меѓувреме, тоа што во вашата општина нема втор круг на гласање, не значи дека не треба да дадете свој придонес во кампањата, и на едните и на другите и на останатите, па ако не на друго место, на Фејсбук сигурно имате пријатели од Кратово, Старо Нагоричане, Чешиново-Облешево, Пробиштип...

СЕЛЕКЦИЈА НА ИЗВЕШТАИ ОД ТЕРЕН: ПРВ КРУГ, 15 ОКТОМВРИ, 2017

ПРЕКИН НА ГЛАСАЊЕ ВО АЕРОДРОМ

На избирачкото место 2686 во општина Аеродром со интервенција на полицијата е прекинато гласањето.

На гласач му се дадени четири избирачки ливчиња, а кога тргнал да ги внесува во избирачките кутии имал само три. Му недостасува ливчето за советничка листа на Аеродром.

По реакција на Избирачката комисија, полицијата го прекинала гласањето, гласачот е задржан во избирачкото место. Полицијата чека налог за претрес.

Мониторинг тимот на ЦИВИЛ известува дека поради прекинот на гласањето пред избирачкото место се создала гужва, а доста гласачи се откажале од чекање.

Прекинот трае веќе половина час.

ВО ОУ „ЦВЕТАН ДИМОВ“ ВО ОПШТИНА БЕРОВО СЕ ГЛАСА БЕЗ БРОЈЧИЊА НА ГЛАСАЧКИТЕ ЛИВЧИЊА

Во избирачкото место 013, во ОУ „Цветан Димов, во село Ратево во општина Берово, гласањето беше прекинато половина час од 9:30 до 10 часот, поради тоа што на кочанот со гласачките ливчиња немало бројчиња, јавува набљудувачот на ЦИВИЛ.

На избирачкото место дојдоа преставници од Општинска изборна комисија и дозволија гласањето да продолжи, откако претседателот на ИК ставил ливче во кочанот до страницата каде имало бројчиња, и од кои ливчиња ќе продолжи да се гласа без бројче

на гласачкото ливче. Кочанот не е сменет.

ВО ИСТ ОБЈЕКТ СЕ ПОСТАВЕНИ ИЗБИРАЧКОТО МЕСТО И ПАРТИСКИ ШТАБ

Во село Црешево, општина Гази Баба, во ист објект во посебни влезови се наоѓаат гласачкото избирачко место 2549, и штабот на една политичка партија. Гласачите пред да влезат на гласање, партиските активисти гласно ги повикуваат прво да влезат во партискиот штаб, а потоа да си го остварат правото на глас.

[embed]<https://www.youtube.com/watch?v=DQ8NHX52dfR8>[/embed]

Пред избирачкото место и штабот, покрај партиските активисти има и полиција која не реагира и ништо не презема.

ПАРТИСКИ ШТАНДОВИ СО СПИСОЦИ НА ГЛАСАЧИ

Во општина Шуто Оризари речиси на секоја улица има партиски штандови. Набљудувачите на ЦИВИЛ успеале да снимат и фотографираат неколку штандови на кои партиски активисти имаат списоци на гласачи. И на социјалните мрежи може да се забележи како гласачите на Шуто Оризари на своите профили поставуваат фотографии од штандовите на кандидатите за градоначалници.

МАЛОЛЕТНИЦИ СО ПАРТИСКИ ОБЕЛЕЖЈА ГИ ПРИДРУЖУВААТ РОДИТЕЛИТЕ НА ГЛАСАЊЕ

Со партиски маици и капи, денеска граѓан(к)ите на општина Шуто Оризари, во ОУ „Браќа Рамиз и Хамид“, го остварија своето гласачко право.

Покрај родителите, партиски обележја носат и нивните малолетни деца.

КОМБЕ НОСИ ГЛАСАЧИ ВО БИТОЛСКИ БАИР

Мониторинг тимот на ЦИВИЛ испрати фотографии од населбата Баир во Битола, каде во текот на денот на неколку пати со комбе се превезуваат групи на гласачи.

Според набљудувачот на терен гласачите се носат во училиштето Ѓорѓи Сугарев. Покрај белото комбе се користат и неколку автомобили за превоз на гласачи.

ПОТКУП НА ГЛАСАЧИ ВО БИТОЛА

Во битолската населба Баир, набљудувачи на „Излези да гласаш“ регистрирале поткуп на гласачи.

Откако еден од набљудувачите се обидел да го сними моментот како на двајца гласачи им се даваат по 1000 денари, бил забележан и нападна од страна на поткупувачите кои сакале да му го одземат телефонот.

Полицијата интервенирала во истиот момент, по што набљудувачите како и гласачите се однесени во полициска станица за да дадат изјава.

При инцидентот вербално бил нападна и набљудувачот на ЦИВИЛ, како од прекршителите, така и од набљудувачите на „Излези да гласаш“, во моментот кога се обидел да дознае што се случува и се претставил како набљудувач на ЦИВИЛ.

ИНЦИДЕНТ НА ПРЕБРОЈУВАЊЕ ВО КУМАНОВО

Во избирачкото место 1017/1 во Куманово, набљудувачи на Беса, тропале на вратата на избирачкото место по неговото затворање во 19 часот.

Активистите на Беса се заканувале и барале да влезат на пребројувањето. Избирачкиот одбор ги пуштил внатре по што интервенирала и полицијата.

Во моментов пребројувањето се одвива нормално.

НАРУШЕНА ТАЈНОСТА НА ГЛАСАЊЕ

До редакцијата на ЦИВИЛ Медиа пристигна фотографија со која се потврдува дека е многу лесно да се наруши тајноста на гласање.

И покрај тоа што голем број случаи беа пријавени во полиција, сепак оваа фотографија сведочи дека не секаде избирачките одбори биле доволно ажурни да внимаваат на тоа. Се наметнува прашањето дали намерно дозволувале ваквите случаи да се провлечат.

ИНЦИДЕНТ ВО СВЕТИ НИКОЛЕ

Според извештајот од набљудувач на ЦИВИЛ – Центар за слобода во Свети Николе, синоќа, околу 1 часот по полноќ, се случил тежок инцидент.

Наводно, О.Ц., вработен во МВР, испровоциран од славењето на млади поддржувачи на СДСМ, физички ја нападнал групата млади и жестоко натепал неколку од нив.

Меѓу младите кои се здобиле со повреди од нападот е и една девојка. Неофицијално дознаваме дека Внатрешната контрола при МВР веќе засилено работи на расветлување на овој немил случај.

КОМПЛИМЕНТ ЗА ОБИД НА ИЗБОРЕН ПОТКУП

Набљудувачка на Цивил, во текот на денот за локалните избори, има нотирано неколку забелешки кои се однесуваат на изборниот процес, односно, за текот на гласањето.

Од извештајот на нашата набљудувачка, којашто ја покриваше општина Бутел, конкретно О.У. “Петар Здравковски – Пенко”, се евидентирани неколку неправилности од гласачите, како и од изборната администрација.

Околу 9 часот наутро, имало физичка пресметка меѓу две лица внатре во објектот на училиштето. Полицијата на време интервенирала.

Тоа што ЦИВИЛ го најави пред одржувањето на локалните избори во врска со избирачкиот список, се докажа и на денот на гласање.

“Во избирачкото место 2912, општина Бутел, граѓанката И.Б.С., не се пронајде во избирачкиот список, така што и беше оневозможено да си го реализира своето демократско право, правото на глас” – нагласи набљудувачката на Цивил.

Исто така, околу 15 часот, еден гласач, внатре во истото избирачко место на сите присутни, гласно нудел по 1.000 денари ако гласаат за СДСМ, а на таа негова понуда само претседателката на избирачкиот одбор, С. Г., му се обратила со зборовите -“многу си убав”.

НЕРЕГУЛАРНОСТИ ПОТТИКНАТИ ОД ПАРТИСКИ ПРЕТСТАВНИЦИ И АКТИВИСТИ

Од извештаите на мониторинг тимот на ЦИВИЛ во врска со нерегуларностите во изборниот процес, очигледно е дека активни во поттикнувањето на изборни нерегуларности се партиските претставници и нивните активисти.

Ова категорија во различни облици придонесуваше кон вршењето на изборни нерегуларности, вклучувајќи: кршење на изборниот молк, поткуп на гласачи, закани и притисоци, нарушување на тајноста на гласањето, опструкции на работата на набљудувачите и сл.

За нарушување на изборниот молк, ЦИВИЛ доби десетици пријави, како од социјалните мрежи, така и од терен.

Што се однесува на нарушување на изборниот молк на социјалните мрежи, го издвојуваме пријавениот случај од наш набљудувач, а се однесува на носителот на листата за советници во Општина Бутел, од партијата на Алијанса за Албанците. Тој на 14 октомври, на својот фејсбук профил, стави слика каде што ги повикува сите да гласат за број 9.

Од друга страна, во општина Аеродром, на булеварот Авној влез 46, ни стигна пријава од граѓанин дека во тој влез, а веројатно и во околните згради, во поштенските сандачиња,

се оставени летоци на ВМРО-ДПМНЕ во кои пишува “Новата ера почнува, ново утро, нови победи, со почит и верба во вас, Никола Груевски”.

Исто така, на адресата на ЦИВИЛ беа пријавени случаи кои се поврзани и со поткуп на гласачи. Набљудувачка на ЦИВИЛ извести за случај во општина Шуто Оризари, О.У. “Браќа Рамиз и Хамид”.

Откако две жени го искористиле правото на глас, во дворот на училиштето биле пречекани од едно лице, кое на видно место им поделил по 500 денари.

Изборни нерегуларности, поттикнати од партиски активисти, се регистрирани и во категоријата закани и притисоци.

Набљудувачка на ЦИВИЛ, која учествуваше во броењето на гласовите во и.м. 1017/1, во општина Куманово, извести дека пред да започне броењето на гласовите, а откако се затвориле вратите на избирачкото место, двајца активисти на политичката партија Беса, со тропане и заканување барале да учествуваат во броењето на гласовите, по што избирачкиот одбор не можел да даде отпор на притисокот и ги примил внатре.

По ова пријава, ЦИВИЛ случајот го пријави во полиција, од таму имаше итна реакција и едниот набљудувач бил отстранет од и.м., ситуацијата е ставена под контрола.

И на овие избори, нашите набљудувачи забележаа повреда на тајноста на гласањето, која во неколку ситуации беше оневозможена, имено, во и.м. 2447 во општина Сарај, набљудувач од ДУИ гласал на местото на еден гласач, кој се жалел дека не гледа добро!

Во општина Битола, пред О.У. “Горѓи Сугарев”, наш набљудувач бил присутен при опструкција на работата на набљудувачите, односно напад врз други набљудувачи од “Излези да гласаш”, кои фотографирале група луѓе што примиле поткуп за координирање на гласачите. Поткупувачите забележале дека ги сликаат и тргнале по нив, додека набљудувачите трчајќи отишле до полициското комбе. При инцидентот вербално бил нападат и набљудувачот на ЦИВИЛ, како од прекршителите, така и од набљудувачите на “Излези да гласаш” во моментот кога се обидел да дознае што се случува и се претставил како набљудувач на ЦИВИЛ. Епилогот на овој инцидент заврши во полициска станица

каде биле одведени и напаѓачите и набљудувачите.

Неколку извадоци од извештаите за изборни нерегуларности

Мониторинг тимот на ЦИВИЛ евидентираше нерегуларности на изборниот ден, предизвикани од гласачи во повеќе општини.

На избирачкото место (ИМ) 2791 во Драчево, Општина Кисела Вода, според нашиот набљудувач, татко гласал на местото од своето дете со хендикеп. Момчето не било подвижно, ниту контактибилно и не ги видело листите за гласање.

Во Општина Аеродром, на ИМ 2690 повозрасни гласачи ги предале гласачките ливчиња на членови на Избирачкиот одбор (ИО), за да ги стават во гласачките кутии. Членовите на ИО веднаш реагирале, посочувајќи им на гласачите каде треба да ги стават гласачките листови. Една граѓанка на истото ИМ одбила да ги свитка ливчињата.

Во близина на ИМ 2653 во општина Карпош се забележани три патнички возила со скопски регистерски таблички (за кои што постојат сомнежи дека припаѓаат на активисти на партијата ГРОМ), ги носеле гласачите до гласачкото место.

Превоз на гласачи до гласачки места со патнички возила во сопственост на партиски активисти се забележани и во други градови во државата.

НАБЉУДУВАЧ НА ЦИВИЛ НАПАДНАТ СРЕДЕ БЕЛ ДЕН!

02.11.2017 Среди бел ден, лицето С.М., истакнат член на ДУИ во општина Сарај, физички нападна активист и член на ЦИВИЛ. Инцидентот се случи вчера, на 1 ноември, во близина на кружниот тек во Ѓорче Петров, во 14 часот. ЦИВИЛ спроведе сериозни проверки на теренот и верификација на сите податоци, побара и писмена изјава од својот набљудувач и ја обезбеди потребната документација за инцидентот.

ЦИВИЛ констатира дека напаѓачот е член на избирачкиот одбор во с. Ласкарци, а причината за нападот врз нашиот член е токму тоа што тој беше набљудувач, акредитиран

од Државната изборна комисија и овластен од ЦИВИЛ, за набљудување на локалните избори на избирачкото место каде што напаѓачот бил член на избирачкиот одбор.

Уште на денот на гласањето, на 29 октомври, напаѓачот отворено им се заканувал на набљудувачите на ЦИВИЛ, поради што тие беа повлечени, а јавно, на прес конференција, релевантните институции беа повикани да реагираат. Имено, во текот на изборниот ден, на 29 октомври, во 13:30 часот, ЦИВИЛ ги повика ДИК и МВР да преземат мерки да го заштитат изборниот процес во с. Ласкарци. Дали тоа се случи, немаме повратна информација, но вчерашниот напад доволно кажува како стојат работите.

Напаѓачот го забележал нашиот набљудувач во Ѓорче Петров во текот на вчерашниот ден и дивјачки го нападнал со тупаници, по што нашиот набљудувач се здобил со повреди констатирани од здравствена установа. Случајот е пријавен во полиција во текот на вчерашниот ден.

ЦИВИЛ ја информира јавноста дека се работи за напаѓач кој е влијателен член на владејачката партија ДУИ, кој се дрзна среде бел ден да го нападне нашиот набљудувач, само затоа што одговорно ја вршел својата задача како акредитиран набљудувач на Државната изборна комисија и овластен член на мониторинг тимот на ЦИВИЛ.

ЦИВИЛ најостро го осудува овој дивјачки чин и категорично бара од институциите на државата да го заштитат нашиот член и неговото семејство од понатамошни притисоци и закани по нивната безбедност.

Напад на член на ЦИВИЛ е напад на целата организација! Воедно, тоа е и напад на Државната изборна комисија и воедно претставува груб напад на целиот изборен процес и демократијата воопшто.

СЕМЕЈНО И ГРУПНО ГЛАСАЊЕ - ТРАДИЦИЈА КОЈА ТРАЕ

Биљана ЈОРДАНОВСКА

Гласање за целото семејство, особено во име на сопругите, а за повозрасните граѓанки и граѓани и да не зборуваме... Една од вообичаените изборни нерегуларности што никако да се искорени е семејното и групното гласање.

Од над 240 пријави на изборни нерегуларности, ЦИВИЛ адресираше 199 пријави до Државната изборна комисија, а од нив 19 извештаи се однесуваат на семејното и групно гласање, што е околу 10% од сите извештаи за нерегуларности, обработени до 12 часот напладне, на 17 октомври. Кога велíme извештаи, тоа значи дека во нив има најмалку еден случај на семејно и групно гласање.

На изборниот ден, 15 октомври, набљудувачите на ЦИВИЛ имаа податоци кои говореа за оваа појава.

Во Пробиштип, избирачко место 1536, сместено во С.О.У „Наум Наумовски – Борче“ брачен пар гласале заедно зад еден параван. Избирачкиот одбор не реагирал. Набљудувачката на ЦИВИЛ, посочила што се случува. Коментарот на членовите на Избирачкиот одбор бил: „Молчи си, не си отворај работа“.

Во избирачко место 0749, ОУ „Санде Штерјоски“ во Кичево, внукот ја донел баба си на гласање, застанал зад параванот со неа и гласно ја упатувал за кого да гласа.

Сарај е општина во која, меѓу многубројните изборни нерегуларности, се привлекуваат и голем број случаи на семејно и групно гласање.

Во село Ласкарци, општина Сарај, во избирачките места 2447 и 2447/1 имаме случаи каде синот гласа за мајка си, а Избирачкиот список се носи надвор од избирачкото место таа да се потпише, мажите гласаат за своите жени, лицето Б.А. гласа во име на целото семејство..., а Избирачките одбори без никаква реакција.

Барем во општина Прилеп, избирачко место 1374/1 во О.У „Рампо Левката“, случајот бил пријавен во полиција. Што се случило?

Имено, еден гласач со себе довел поголема група гласачи и додека тие гласале зад параваните, одел од еден до друг и им кажувал за кого да гласа. Членовите на Избирачкиот одбор реагирале, гласачот ги игнорирал и на крај случајот завршил во полиција.

Заклучок?

Семејното и групно гласање, надоврзете го со сериозното нарушување на тајноста на гласање, од една страна и со заканите и притисоците од друга страна, а на тоа додете го оправдувањето кај матичните штабови за сигурно гласање и добивате убаво врамена слика за „традиционалното“ гласање по „сопствена“ волја и убедување.

РОМИТЕ СЕ КОРИСТАТ ЗА ВАЛКАНА КАМПАЊА... СЕ(К)ИРЏИСКИ!

Дехран МУРАТОВ

„Брашно“, „зејтин“, „500 денари“..., тоа се првите асоцијации што му текнуваат на човек кога ќе се спомнат Ромите, во однос на изборните процеси. За жал, од работата на терен, и од извештаите на ЦИВИЛ Центар за слобода, може да се заклучи дека ромската етничка заедница се користи како евтино гласачко тело.

Низ македонската изборна историја, евтиниот глас на Ромите, многу пати е злоупотребен. Некои политички структури, дури и од ромскиот политички кампус, гласовите на Ромите ги даваа(т) на бронзен послужавник за ситни пари, а со тоа ја запечатуваа(т) судбината на ромската заедница која со години нема свое „јас“ и свој вистински глас во ниту една сфера од општествените промени.

Групното и семејно гласање стана заштитен знак на ромската етничка заедница. Меѓутоа, во последните неколку изборни циклуси, покрај поткупот на гласови, актуелни стануваат и инцидентите што се случуваат кај Ромите за време на изборната кампања. Насловите од новинарските архиви и извештаите на набљудувачите на ЦИВИЛ сведочат за ваквите состојби: „СДСМ со расипано месо поткупува гласачи во Шутка“ (2011), „ВМРО-ДПМНЕ купува ромски гласачи со зејтин и вреќи брашно“ (2013), „Шекеринска нападната од Амди Бајрам“ (2014), „Изборен

поткуп на Ромите со огревно дрво“ (2016), „Амди фатен како дели пари“ – (извештај на набљудувач на ЦИВИЛ), „Се кине кај што е најтешко“ – (сведоштво на ЦИВИЛ)...

Во изминатите неколку дена, откако започна кампањата се случија неколку помали прекршоци во Шутка. Најсериозен инцидент е физичкиот напад врз Елвис Бајрам, градоначалникот на Шуто Оризари, а воедно и кандидат за градоначалник на општината за локалните избори. Бајрам пред два дена на улицата „Гвадалахара“ во Шуто Оризари, со шипки бил физички нападнат и повреден додека одржувал средби со граѓанките и граѓаните. Заедно со Бајрам бил и Аднан Мемед, шеф на кабинетот на градоначалникот. Противкандидатот, Курто Дудуш, тврди дека групната тепачка настанала откако Елвис со своите пајташи нападнале жена која им се спротиставила додека ги кинеле плакатите од штабот на СДСМ во Шуто Оризари.

Од МВР информираат дека се идентификувани и повикани на разговор неколку лица кои учествувале во тепачката и во постапка е прибирањето докази за понатамошно постапување. Додаваат дека секаков обид за нарушување на демократскиот изборен процес и загрозување на безбедноста на граѓаните ќе биде соодветно санкциониран.

Полицијата мора брзо да го расчисти овој случај за да не расте гневот. Ако надлежните не го расчистат случајот, повеќе од очигледно е дека одмаздата до напаѓачите ќе следи по изборите.

Шуто Оризари и останатите ромски маала во државата, досега се третирали како гето и речиси воопшто не се работи на едукација на гласачите и никој не им дели советодавни материјали, не им ги објаснува правата и обврските.

Она што е најважно, по ваквите инциденти е полицијата да покаже дека навистина не е партиски послушник, (како што беше претходно, МВРО), туку дека е на сите граѓани, и да биде присутна во општината и останатите ромско-турски маала. Особено, откако во изминатите десет години „редот“ во Шуто Оризари го одржуваше приватна агенција за обезбедување, со амин на Гордана Јанкуловска и Сашо Мијалков.

Овој случај треба да има разрешница, да не се стави „под тепих“ како што беше

нападот на Амди врз Шекеринска на денот на изборите во 2014 година, или како што сè уште нема никаква пријава за градоначалникот Елвис, кога претепа граѓанин на пазарот во Шутка.

Откако ВМРО-ДПМНЕ ја изгуби власта, и партијата СРМ почна да ја губи поддршката на граѓан(к)ите, Амди повеќе не е апсолутен „владетел“ и крал на Ромите. Неговото владеење убаво го објаснува Сашо Ордановски во својата колумна -„Среден прст за Амди“, каде што потсетува дека: „Ромите се секогаш со власта“, а Амди сега не е со власта...

Прашањето е зошто Ромите секогаш се користат за валкана кампања? Зошто една од помалите групи на граѓан(к)и (според последниот попис на население, кој одамна е застарен), ги полнат извештаите на набљудувачите и насловните страници на медиумите за изборни прекршоци, поткуп и тепачки, кога немаат моќ да влијаат на крајните резултати за тоа која од поголемите политички партии ќе биде на власт, знаејќи го фактот дека гласовите на Ромите се расцепкани и не гласаат за еден претставник, бидејќи има седум официјални ромски политички партии.

Сепак, евтиниот ромски глас е многу скапоцен за локалните избори. Искуството и досегашните извештаи велат дека токму ромските гласови одлучиле кој ќе биде победник во некоја општина. Но, нивниот скапоцен одлучувачки глас, досега евтино купен, се заборава веднаш по пребројувањето на гласовите, сè до наредните избори! Дали и овие локални избори, Ромите ќе се користат за валкана кампања и ќе се „влече Циган по Циган за уши и ќе се носи на гласање“! И дали ромските политичари и гласачи ќе станат свесни за значењето на слободни, фер и демократски избори, без притисоци, поткуп и закани, бидејќи само така ќе се искорени и повеќе нема да го слушаме и читаме, она - „Се молат Ромите да не прават Цигански работи“!

ПОТКУП, ГОВОР НА ОМРАЗА И ЦРНА КАМПАЊА ГО ОДБЕЛЕЖАА ИЗБОРНИОТ МОЛК

Извадоци од прес-конференции во Октомври 15, 2017

Мониторинг тимот на ЦИВИЛ нотираше преку 20 пријави на кршење на изборниот молк.

Вчерашниот ден многумина партиски активисти го искористија со последни сили да обезбедат доволно гласачи за своите кандидати за градоначалници и носители на листи.

Од друга страна, може да се забележи дека полицијата беше достапна и доволно мобилна за навремено реагирање на пријавите на граѓанките и граѓаните.

Нашите набљудувачи од теренот информираа дека црната кампања не застана ниту за момент.

Летоци, флаери, брошури беа доставени пред врата на граѓаните во Аеродром, Ново Село, Матејче, Отља.. партиски знамиња и отворени штабови... лепење плакати сите со говор на омраза против опонентите.

Не изостанаа ниту заканите и вербалното насилство.

Директор на основно училиште се закарнал на вработени дека ќе ги избрка од работа, доколку не излезат на гласаат. Случајот е пријавен во полиција.

А, за тоа колку беа ажурни партиските активисти, можеше да се сведочи не само преку нивните фејсбук профили, туку и преку нокните екскурзии за поткуп на гласачи.

За потсетување, таков случај имаше во Ресен, за што ЦИВИЛ Медиа информираше вчера, за 4.500 денари во ромско маало. Полицијата реагираше на време.

Сличен случај е нотран од набљудувачите во Карпош вчеравечер, каде партиски активисти со списоци на лица, за кои се претпоставува дека се неопределни, одредувале како и со колку да ги поткупат за да гласаат за дореден кандидат.

Многу кандидати го искористија молкот на другите за тие да повикуваат за кого гласачкото тело треба да гласа.

А дека во ажурноста да постигнат поголема бројка доког ќе стигне пораката за кого треба да се гласа, член на координативното тело на ЦИВИЛ – Центар за слобода стигна порака за кога да гласаат и како да се запознаат со партијата.

Нецензурираната аудио снимка од телефонскиот разговор, и за која партија се работи ЦИВИЛ ќе ја објави денеска по 19 часот.

Но, можеби најголемата забелешка се однесува на Избирачките одбори во однос на гласањето на болни и изнемоштени лица, како и во затворите.

Пример, во едно избирачко место при пребројувањето се појавиле две гласачки ливчиња со ист сериски број.

На гласач, со уредно барање до Државната изборна комисија за гласање во домашни услови и прифатено од нивна страна, никој не се појавил до 19:00 вчеравечер. По јавување во ДИК, им било ветено дека некој ќе помине по 20:00 часот. Се разбира тоа не се случило.

Според изворите на ЦИВИЛ, избирачкиот список бил непотполн при гласањето во затворите. Имено, голем број на затвореници со исправни лични карти не го остварија свето право на глас поради отсуство од Избирачкиот список.

Изборниот молк очигледно не подразбира прекин на градежните работи во повеќе општини во Македонија, ако ништо друго, општините можат да се оправдаат со обезбедување пристап до избирачките места.

Цивил објави нови случаи на изборни нерегуларности на прес-конференцијата одржана во 15:30 часот. Сепак, претседателот на Цивил го сподели впечатокот дека овој изборен процес помина минува мирно и во знак на многу пофункционални институции и во демократска атмосфера. На почетокот, на прес-конференцијата тимот на Цивил подготви две видео снимки од граѓански новинари, една од Шуто Оризари, и друга од Црешево, општина Гази Баба. На првото видео е очигледна злоупотребата на децата и кршењето на изборниот молк во Шуто Оризари. Во селото Црешево, општина Гази Баба, Избирачкото место 2549 и седиштето на една политичка партија се сместени во истата зграда, но во одделни влезови. Партиските активисти гласно ги повикуваат гласачите прво да влезат во партиското седиште пред да влезат на гласање, а потоа да го остварат своето право на глас. „Избирачките одбори денеска често се во состојба кога мора да бидат креативни и да размислуваат за начините како да ги надминат проблемите со изборниот материјал“, изјави Џабир Дерала.

Во продолжение е избор од извештајот од набљудувањето на ЦИВИЛ:

Проблематичен изборен материјал

Постои зголемен број на извештаи кои зборуваат за проблеми со изборниот материјал. Во десетина избирачки места, купот на гласачки ливчиња не е перфориран, па Избирачките одбори мора да ги пресечат со ножици, за што е потребно време и создава гужва пред избирачките места. Во кочаните со гласачки ливчиња на неколку избирачки места низ целата држава недостасуваат гласачки ливчиња. Во селото Ратеве, на избирачкото место 0013, во основното училиште Цветан Димов, на некои од гласачките ливчиња нема сериски број. Понатаму, во околу триесет избирачки места пенкалата или не работат или мастилото е едвај видно. Ова ќе предизвика проблем при пребројувањето на гласовите. Постои и зголемен број на извештаи дека УВ ламбите не работат. Од раните утрински

часови имаше околу педесет извештаи дека УВ ламбите не работат на избирачките места низ целата земја. На избирачкото место 1376 во Прилеп беа пронајдени три незаокружени гласачки ливчиња со валидна марка зад гласачката кабина. На улица во Општина Аеродром, набљудувач на ЦИВИЛ пронајде безбедносна трака со која се запечатува изборниот материјал, која беше пријавен на Општинската изборна комисија и во МВР.

Семејно и групно гласање

Семејно и групно гласање е забележано во општините Карпош, Аеродром, Кисела Вода, Кичево и Битола. Незаконито дејствување на претставници на една од политичките партии е регистрирана на Избирачкото место 0654 во Демир Хисар. Набљудувач на една партија отиде зад избирачкиот параван заедно со еден гласач и гласаше наместо него. Во моментот, тие чекаат да пристигне полицијата. Гласањето не е прекинато.

Фотографирање на гласачкото ливче

Регистрирани се 11 случаи на нарушување на тајноста на гласањето во општините Центар, Гостивар, Аеродром, Неготино, Штип, Велес, Демир Хисар, Куманово и Тетово. Во оваа категорија, исто така, се регистрирани и случаи на фотографирање на гласачкото ливче. Оттука, на гласачкото место 2809 во Општина Центар, во населбата Капиштец, избирачот фотографирал гласачки ливчиња, но никој не реагираше. Истото беше забележано и на избирачкото место 2267 во Штип, исто така без никакви реакции од изборната администрација.

Незаконско однесување на Избирачкиот одбор

Имаме 39 случаи на незаконско дејствување на Избирачкиот одбор и проблеми поврзани со следење на процедурата во следните општини: Прилеп, Гази Баба, Ѓорче Петров, Аеродром, Карпош, Сарај, Липково, Куманово, Петровец, Бутел, Центар, Гостивар, Кисела Вода, Штип, Битола и Врапчиште. На избирачкото место 2554/1 во Ѓорче Петров, на гласачи му биле доделени 6 наместо 4 гласачки ливчиња, по што

гласачот ги заокружил сите. Гласањето беше прекинато во 07:35 часот. Избирачкиот одбор одлучи да го заокружи логото на секоја партија на гласачкото ливче и да ги стави во полето, што веројатно ќе значи дека тие гласачки ливчиња ќе бидат прогласени за неважечки. Истото се случи и на избирачкото место 2809, во општина Центар, населбата Капиштец. На гласачи му беа дадени пет гласачки ливчиња, кои тој ги пополни, по што и самиот ја увидел грешката што ја направил. Избирачкиот одбор ја повика Општинската изборна комисија, а помош се побара и од Државната изборна комисија. На избирачкото место во Аеродром, граѓанка најпрво била обележана со спреј, а потоа утврдила дека не е во Избирачкиот список. Таа повеќе не можеше да го оствари своето право на глас.

Проблеми со Избирачкиот список

За жал, мора да заклучиме дека предвидувањата на Цивил дека на денот на изборите ќе има случаи во кои граѓаните нема да можат да го остварат своето основно човеково право на глас, се остварија. Проблемите со Избирачкиот список вообичаено означуваат случаи кога избирачите не можат да го остварат своето право на глас, бидејќи се избришани од Избирачкиот список. Во оваа категорија имаме десет извештаи од општините Кисела Вода, Крива Паланка, Гази Баба, Куманово, Петровец, Аеродром и Горче Петров.

Локални избори кои беа многу повеќе од само локални избори

д-р. Сашо ОРДАНОСКИ

Др. Сашо Орданоски, еден од најистакнатите политички аналитичари во земјата, како дел од Експертскиот борд на ЦИВИЛ, има напишано бројни анализи и колумни за медиумските платформи на ЦИВИЛ Медиа. За оваа прилика одлучивме да објавиме дел од транскриптите од видео анализите на Орданоски за процесот на локалните избори и поширокиот политички и општествен контекст. Оценките на Орданоски се покажаа како прецизни и конкретни. Презентираните транскрипти обезбедуваат сеопфатна анализа и хронолошки увид во изборниот процес, вклучувајќи различни битни аспекти.

ОРДАНОСКИ: ОВИЕ ИЗБОРИ ЌЕ ПОКАЖАТ КАКВА ЌЕ БИДЕ ИДНИНАТА НА МАКЕДОНИЈА!

29.09.2017 (Извадоци)

„Овие избори имаат висока политичка цел и ќе покажат каква ќе биде перспективата на Македонија. Ќе определат дали ќе има и предвремени парламентарни избори“, рече политичкиот аналитичар, Сашо Орданоски, член на Експертскиот борд на ЦИВИЛ – Центар за слобода, на денешната конференција „Слободни избори за слободно општество“, што се одржа во Клубот на новинарите во Скопје.

Орданоски посочи на три поенти, кои се условени од исходот на локалните избори.

„Со овие избори ќе се реши судбината на неколку партиски лидери. Изборите ќе му пресудат најверојатно, на Никола Груевски. Тоа истото важи и за Али Ахмети, зашто, по изборите, тој ќе одлучува што ќе прави во неговата партија. Изборите ќе бидат битни и за СДСМ и Зоран Заев, зашто ќе бидат оценка

за тоа што мислат гласачите за неговите политики. Изборите ќе ја покажат насоката, што ќе ја фатат партиите натаму. Ако се случи некаква форма на пораз, не само Груевски што ќе си замине од партијата, туку ќе дојде до реформски процес, што го започна реформското крило на ВМРО-ДПМНЕ. Тоа истото важи и за СДСМ“, рече Орданоски.

„Изборите можеби ќе бидат најважни, зашто ќе покажат каде Македонија се движи на патот кон ЕУ и НАТО“, заклучи Орданоски.

ДЕМОКРАТИЈАТА Е СЕКОГАШ ЛОКАЛНО ПРАШАЊЕ

12.10.2017 (целосен транскрипт)

Предизборната кампања завршува и сега можеме да се осврнеме на она што се одвиваше во последните месец дена. Мислам дека се остварија предвидувањата дека оваа предизборна кампања ќе биде со поинаква содржина отколку во една класична форма, кога би се работело само за локални избори. Се покажува дека овие локални избори ќе бидат поважни од тоа само да избереме градоначалници и општински совети и дека тие во многу ќе ја одредат судбината на цели партиски структури и особено нивните раководства.

Затоа, не треба да ве чуди што предизборната кампања беше исполнета со содржини коишто многу повеќе доликуваат на национални, парламентарни избори, отколку расправи за тротоари и кружни токови. Меѓутоа, Македонија се наоѓа во една таква ситуација, повторно историска, веројатно како и минатите 27 години, во коишто се решаваат прашања

за завршеток на една голема фаза, еден голем период во нашата демократија, кога се пресметуваме со една оставина од еден единаесетгодишен режим. Заради тоа, мислам дека и влоговите на самиот ден на гласањето ќе бидат во референдумска смисла. Тоа значи дека ќе се оди да се гласа за или против два концепти коишто ни беа нудени и на минатите парламентарни избори.

Во таа смисла, разочарувачки е тоа што кампањата не беше поштедена од многу валканици. Мислам дека годинава, можеби за прв пат, се отиде во една голема мера во користење на говор на омраза, особено на социјалните медиуми. Се гледа дека тоа не е случајност. Се гледа дека партиите во целост ја сфатиле важноста на социјалните медиуми и таа окупација што ја прават на еден организиран, па би рекол и дури, на еден скапо платен начин. Се гледа дека зад тој сообраќај на социјалните мрежи стојат цели штабови. Дека тие се главните произведувачи на тој говор на омраза, што секако не може да биде ни добро, ниту за овие избори, а ниту за атмосферата што понатаму не очекува.

Македонија е едно поделено општество и јасно е дека ние излегуваме од еден период на силна и на моменти, гласна пропагандна кампања којашто ја правеше претходниот режим. Очекувањата и рационалните потреби за пресметки со противниците, за една дури одмаздничка линија на делување во јавноста постои и таа се пренесе и во изборната кампања. Мислам дека сите партии подеднакво учествуваат во тоа, двете главни македонски партии, и СДСМ и ВМРО, коишто се и главните страни на судирот во овие избори.

Изборите ќе бидат, се надевам, мирни на денот на гласањето, а ќе биде многу важно која ќе биде излезноста на гласачите. Од степенот на излезноста директно ќе зависи и тоа кој ќе биде победникот.

Ќе биде многу интересно да се проследи дали ќе продолжи оној тренд започнат на минатите парламентарни избори, на една етничка, албанска поддршка за кандидатите на СДСМ. Доколку тој тренд продолжи и на овие локални избори, би можело да се каже дека влегуваме во една постабилна фаза на развивање на мултиетнички опции, партиски, коишто нема да бидат врзани само за етничкиот бекграунд на гласачите туку ќе бидат врзани како една партиска понуда до цело гласачко тело во иднина.

Го видовме тој напор ВМРО да ја коригира таа своја, би рекол, потполно погрешна не само политички, туку и прагматично погрешен пристап, да се оди со една ирационална

клеветничка и практично кампања на омраза кон албанскиот дел од граѓаните во Македонија. Тие се обидуваат тоа да го коригираат но мислам дека тоа нема да се случи на овие избори. Сепак, постои една високо изразена свест кај гласачите за тоа кој што прави искрено, а кој прави нешто неискрено.

Во таа смисла, јас очекувам дека ќе дојде до пресврт во резултатите од локалните избори, особено имајќи ги предвид резултатите од претходните локални избори. Но, сепак, треба да се причека и да се види во која мера ќе биде тоа, во кои општини точно, за да можеме потоа да се занимаваме со анализа на победниците и поразените на овие избори. Мислам дека во некои општини и тоа во значително поголем број ќе биде решено прашањето за градоначалниците веќе во првиот круг. Мислам дека групирањата и консолидирањата на гласачките тела се такви што тие веднаш ќе изразат еден квантум на политичка намера уште во првиот круг. И тоа, во крајна линија не е лошо бидејќи, ако ништо друго, ќе бидеме поштедени од уште дополнителни две недели на кампањи.

Со други зборови, мислам дека овие локални избори се една предигра за политичката иднина што ја чека Македонија во 2018 година, каде што нè чекаат големи задачи од реформски тип. Каде што нè чека да видиме кое ќе биде референдумското гласање за политиката, иако многу кратко, неколку месеци претставено од СДСМ во позиција на власт. А потоа ќе видиме и дали резултатите на овие избори и агендата која што ќе следува потоа, особено мислам на превирањата кои што веќе постојат во неколку албански партии, а и во ВМРО-ДПМНЕ, ќе дадат можности да се претпостави дека ќе одиме на вонредни парламентарни избори во догледна иднина.

Во секој случај, јас им пожелувам на сите граѓани да си ја исполнат граѓанската обврска и по својата совест и по своите политички уверувања, во недела да излезат и да гласаат бидејќи не треба да забораваме дека демократијата е секогаш локална работа. Дури и кога гласате за национални теми, добро е да знаете дека сте гласале за некого на локално ниво, бидејќи, на крајот на краиштата таму ви е животот. Таму е тоа што го правите секој ден и што ви се одразува врз начинот на кој ви поминува животот.

ОРДАНОСКИ: НАЈВАЖЕН ПОЛИТИЧКИ ТРЕНД Е НЕЕТНИЧКОТО ГЛАСАЊЕ

15.10.2017 (извадоци)

Сашо Орданоски, политички аналитичар и член на Експертскиот борд на ЦИВИЛ, на панел дискусијата во недела, по затворањето на гласачките места, даде свое видување за денот на гласање и што можеме да очекуваме во периодот што доаѓа на политичка сцена.

„Ако се обидеме да направиме држава во која што сите ќе имаат еднакви шанси затоа што се родени како државајани на Македонија, а не затоа што припаѓаат на етникум, религија или некаква друга припадност, тоа ќе биде перспективата на македонската држава. Ние се движиме со овие резултати натаму. Останува да се види како ќе се пополни празнината со потфрлувањето на Беса. Мислам дека ќе има во повеќе места втор круг на гласање што ќе бидат важни“ истакна Орданоски.

Според него возможно е во наредниот период да пребегуваат пратенци од коалицијата на ВМРО – ДПМНЕ, односно ќе се претопуваат во други партии и коалиции или ќе се прогласат за независни, што ќе доведе до паѓање на бројот пратененици во Собранието, што ќе го отвори прашањето дали ќе се оди или не на вонредни парламентарни избори.

„В принцип во политиката, тој што победува со една плима во првиот круг, потоа продолжува да „гази“ и во вториот круг. Трендовите се такви што мислам дека ќе дојдеме во ситуација да имаме една стабилна власт на централно ниво која потоа ќе мора да решава дали ќе има вонредни парламентарни избори“, рече Орданоски, кој на почетокот потенцираше дека важно што видовме една неутрална, но агилна држава.

ОРДАНОСКИ: ВМРОВСКИТЕ БОТОВИ ЈА ЗАГУБИЈА БИТКАТА НА ФЕЈСБУК И ТВИТЕР

24.10.2017 (извадоци)

„Интересно е како ВМРО-ДПМНЕ ја загуби битката на Интернет просторот во последните неколку години. И покрај инвестицијата што ја направија, градејќи една армија на ботови, на лажни сајтови и на лажни профили на Фејсбук на Твитер..., сепак на крајот, да бидат поразени во тој етер“, вели Сашо Орданоски, експерт на ЦИВИЛ – Центар за слобода.

Тој смета дека социјалните мрежи имаа голема улога во демократскиот преврат во Македонија, особено кога ВМРО-ДПМНЕ де факто ги контролираше 90 отсто од традиционалните медиуми.

„По затварањето на повеќето медиуми и промената на ‘уредувачката’ политика на клучните национални телеизии, пред сè на ТВ Сител и ТВ Канал 5, кои се обидоа да се вратат во некои поизбалансираны рамки, иако сметам дека тоа се прилично скандалозни телеизии, ВМРО-ДПМНЕ остана без таа поддршка на традиционалните медиуми, а потоа, се насука и на социјалните мрежи“, истакна Орданоски.

Тој потенцира дека социјалните мрежи се неопходни за ширење на пораките, но тие се користат и за ширење на говор на омраза, на фалсификати, екстремизми...

„Мислам дека бранот на изборна победа на овие локални избори, за Социалдемократскиот сојуз и за таа голема коалиција беше толку силен, што дури и да беа подобри во сферата на социјалните мрежи, ВМРО-ДПМНЕ, сепак, ќе изгубеше со сличен резултат“, додава Орданоски.

Тој е дециден дека голем простор на политичка борба, на демократска размена на мислење,

ставови, мислење, дебати..., е преселен на социјалните медиуми и на интернет и сите оние кои тоа ќе го сфатат сериозно (ќе) имаат бенефити кои се очигледни.

„Повторно велам, социјалните мрежи се ‘опасен’ феномен, бидејќи таму секоја информација и фактите се потиснати, а се бават со лажни вести, со перцепции, со разни искривувања на реалноста и многу омраза што се шири, и поединечно во вид на клевета и навреда, и како говор на омраза кон цели заедници, без разлика дали се културни, етнички, сексуални, јазични... Но, исходот е тој, ВМРО-ДПМНЕ ја изгуби таа битка“, истакна Орданоски.

ОРДАНОСКИ: КРАЈ НА НАЦИОНАЛ-ШОВИНИЗМОТ!

29.10.2017 (целосен транскрипт)

Видео анализа на Сашо Орданоски, политички аналитичар за изборниот процес и политичките димензии на неуспехот на национал-шовинизмот на овие избори.

„По завршувањето на вториот изборен круг на локалните избори важно е да се набројат неколку поенти.

Прво, изборите ги оспоруваат две страни, или двајца лидери, би се рекло. Тоа го прави Никола Груевски, во веројатно, најдолгиот постизборен говор во историјата на демократска Македонија и Зијадин Села во веројатно, најкраткиот изборен говор во историјата на демократска Македонија и тоа во

принцип го прават со две исти нарации. И двајцата тврдат, со мала дистанца во тврдењата дека тие победиле во своите етнички заедници и заради тоа не прифаќаат да бидат поразени од сите други граѓани кои гласале етнички мешано.

Тоа е една симболика којашто во Македонија се распадна со парламентарните избори и мислам дека и за двајцата претседатели на тие партии и за Села којшто е еден албански националист и за Груевски којшто е еден македонски националист, всушност говори дека се тоа политичари од едно изминато време во Македонија и дека веројатно никогаш повеќе нема да бидат во ситуација да добиваат избори на своите националистички и шовинистички платформи, како што тоа до сега го правела.

Од друга страна јасно е дека ВМРО-ДПМНЕ уште одамна пред вториот круг на изборите немаше намера да ги признае изборите, целокупната предизборна кампања пред вториот круг беше всушност кампања во којашто следуваше напишаниот говор на лидерот пет минути по затворањето на изборните места. Еден говор од веројатно триесетина страници, од кој јасно се гледа дека на Груевски кој што одеше на тоа да не ги признае изборите не му одговараше победа во ниту една општина, бидејќи неговата теза е дека се е наместено, се е поткупено, се е резултат на притисоци. Па според тоа што поголем пораз, толку е поиздржана таа теза.

Мислам дека во случајот на Груевски имаме еден класичен пример каде што кога една држава ќе се ослободи од еден диктатор, потоа тој диктатор се сели во својата партија, потоа откога државата ќе се раатиса од него, сега партијата треба да најде начин како да се спаси од него. Тоа всушност ќе биде следната тема, за тоа како ќе се развиваат односите во ВМРО-ДПМНЕ. Очигледно е дека Груевски ги направил длабинските анализи и нема никаква намера да ја

напушта лидерската позиција во партијата и очигледно е дека во ДПМНЕ тешко дека може да се очекува демократски расплет. Таму веројатно ќе биде еден микс малку притисоци, малку патетика, малку оставки. Но тоа ќе биде една внатрешна приказна на ДПМНЕ којашто не е пријатна за Македонија, бидејќи на Македонија и треба една функционална опозиција која признава кога е поразена, а особено вака тешко, како што сега е поразено ДПМНЕ.

Од друга страна приказната на губитникот Села е приказна, којашто во еден дел ја тангира и Владата на Македонија. Не е Села во ситуација да може да се заканува, не е Села во ситуација дури, ми се чини, да ја напушти владата. Тој можеби и ќе се соочи со ситуација да има поделби во својата партија. И затоа мислам дека Села на мошне внимателен начин ќе одбере како ќе ги конструира своите следни постапки. Тој е понижен во Струга. Тоа понижување не е мало. Тој е еден националистички, шовинистички лидер кој сака да победува, особено меѓу својата етничка група. Сега, како резултат на таа променета политика во Македонија тој веќе не може да победува, бидејќи веќе ниту Албанците, ниту Македонците не гласаат само за своите етнички лидери. И бидејќи Села не верувам дека може да се трансформира во граѓански политичар, туку ќе остане еден провинциски националист. Мислам дека со неговата кариера е повеќе или помалку завршено. Доколку не дојде до некои драматични промени или Македонија не се врати драматично на патиштата на национализмите на којшто одеше со години, бидејќи Села потекнува од тој период на македонската националистичка политика.

Според тоа, мислам дека Владата после овие избори ќе остане стабилна. Владата ќе продолжи да функционира на начин како што и досега функционираше, и уште постабилно, ми се чини, барем до средината на идната година. А потоа, зависно од тоа како ќе течат интегративните процеси

во Европската унија, ќе видиме дали ќе се размислува за некакви вонредни избори во догледна иднина.

Конечно за крај, јас морам да предупредам на некои укажувања, коишто сите коишто губат сега ги кажуваат, дека полицијата учествувала во мистењето на изборите, во поткупите, во притисоците и така натаму. Ја имам предвид изјавата на министерот Оливер Спасовски дека такви нешта не се случувале, но би сакал да предупредам дека не сум до крај сигурен дека Републичката управа на Министерството за внатрешни работи има точна контрола за тоа што точно се случувало во Струга. Така што јас би препорачал, бидејќи мислам дека таа полиција сè уште функционира прилично локално, со своите локални партиски бандити и со своите локални партиски полициски состави. Не заборавајте, ДУИ е континуитет од режимот на Груевски. Би препорачал со една навистина продлабочена анализа да се оди и да се види каде и колку полицијата ги спроведувала своите законски овластувања во смисла на изборите. Иако не верувам дека било што од тоа што полицијата можеби и некаде го правела дека придонела за еден резолутен и дефинитивен начин за некој да ги добие или изгуби изборите“, вели Орданоски.

Како и секогаш, ЦИВИЛ со најбрзи и најпрецизни податоци и анализи за изборниот процес, благодарение на извонредниот тим на аналитичари и вредни и посветени набљудувачи.

CIVIL.ONLINE.ALWAYS

www.civilmedia.mk [MK]

www.drejt.mk [AL]

www.civil.today [EN]

www.civil.org.mk [MK-AL-EN]

www.rtvcivil.mk [video/audio]

www.freeelections.info [MK-AL]

Embassy
of the Federal Republic of Germany
Skopje

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

USAID
U.S. Agency for International Development
CIVIL ENDOWMENT PROJECT

Free Elections Project 2017 support